

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Naisvankien vankeuskokemukset ja vankilassa tarjotun tuen merkitykset

Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma

Paula Kolehmainen

23.7.2026
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Naisvankien vankeuskokemukset ja vankilassa tarjotun tuen merkitykset

Tekijä: Paula Kolehmainen

Koulutusohjelma / oppiaine: Sosiaalityö

Ohjaaja: yliopistonlehtori Tarja Orjasniemi

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 56 + lähteet

Vuosi: 2026

Tiivistelmä:

Tutkimuksen aiheena on naisvankien kokemukset vankilassa olosta ja vankilassa tarjotun tuen merkityksestä. Tutkimuksen teoriaosiossa kirjoitin suomalaisesta vankeinhoidosta, naisvangeista, nais erityisyydestä ja vankilassa tarjotusta tuesta. Esittelen myös naisvankeihin liittyvää tilastotietoa. Aineistona käytin Sonja Saarikosken kirjoittamaa Naisvangit -teosta, joka on non-fiktiivinen kirja naisvankien elämäntarinoista ja kokemuksista. Kirja on julkaistu vuonna 2023 ja se perustuu useiden naisvankien haastatteluihin. Toteutin tutkimuksen laadullisin menetelmin käyttäen metodologisina valintoina hermeneutiikkaa ja fenomenologiaa. Näiden avulla on mahdollista ymmärtää syvällisemmin naisvankien kokemusmaailmaan liittyviä ilmiöitä.

Tein aineistolle narratiivisen analyysin, jossa esiin nousi neljä pääelementtiä: vankilaan johtaneet syyt, kokemus vankilassa olosta, kokemus tarjotun tuen merkityksestä ja katse vankeuden jälkeiseen tulevaisuuteen. Naisvankien elämää varjostavat lapsuuden aikaiset haitalliset kokemukset, mielenterveys- ja päihdeongelmat, väkivaltaiset ihmissuhteet ja traumakokemukset, joiden seurauksena nainen on joutunut tekemään epäsuotuisia valintoja. Nämä valinnat ovat johtaneet lopulta rikoksen tielle ja vankilaan.

Vankeus tarjosi naisvangeille tilaa pysähtymiselle ja elämän suunnan etsimiselle. Vankeuskokemukseen vaikutti läheisten ja vankilan tarjoama tuki sekä mielekkään tekemisen löytäminen. Naisvangit osallistuivat vaihtelevasti työhön tai opiskeluun sekä erilaisiin päihdeettömyyttä ja rikoksettomuutta edistäviin kursseihin. Vankeuskokemus tarjosi aikaa tunteiden käsittelylle ilman päihkeitä. Vankiterveydenhuollosta saadut uudet diagnoosit toivat lisää ymmärrystä omalle toiminnalle ja elämässä aiemmin tehdyille valinnoille. Suurimpana motivaation lähteenä rikoksettomalle elämälle on lapset. Yli puolet naisvangeista on ensikertalaisia. Tämä tarkoittaa, että monissa tapauksissa naisvangit ovat jo ensimmäisellä vankeuskerralla motivoituneita muuttamaan elämänsä suunnan ja ottavat yhteiskunnan tarjoamaa tukea vastaan. Pitkään päihde- ja rikosmaailmassa eläneet naisvangit tarvitsevat integraation tueksi runsaasti yhteiskunnan tarjoamaa monialaista tukea.

Avainsanat: naisvangit, vankeusvanki, kokemuksellisuus, vankilan kuntoutus, nais erityisyys

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Naisena vankilassa	4
2.1	Suomalainen vankeinhoitojärjestelmä	4
2.2	Naisvangit	6
2.3	Naiserityisyys vankeinhoidossa	10
2.4	Vankilassa tarjottava tuki	15
3	Tutkimuksen toteuttaminen	19
3.1	Tutkimustehtävä	19
3.2	Metodologiset valinnat	21
3.3	Aineisto	23
3.4	Narratiivinen analyysi	25
3.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	29
4	Naisten kokemuksia vankilassaolosta	32
4.1	Vankilaan johtaneet syyt	32
4.2	Kokemus vankilassa olosta	37
4.3	Kokemus vankilassa tarjotun tuen merkityksestä	42
4.4	Katse vankeuden jälkeiseen tulevaisuuteen	46
5	Johtopäätökset	49
6	Lähteet	57

Taulukot:

Taulukko 1. Vankilaan tuomittujen vankien päärikokset (%) vuosilta 2015–2025.....	8
Taulukko 2. Vankeusvankien ennakoidut laitoksessaoloajat (%) ajalla 2015–2024.....	9
Taulukko 3. Vankeusvankien laitostekertaisuus (%) ajalla 2015–2024.....	9
Taulukko 4. Vankien traumaattiset kokemukset (%).....	11
Taulukko 5. Narratiivisen analyysin pääelementit.....	28

1 Johdanto

Tämä tutkimuksen tarkoituksena on saada syvällinen ymmärrys naisvankien vankeuskokemuksista ja vankilassa tarjotun tuen merkityksistä suomalaisissa vankiloissa. Tutkimus sai alkunsa omista havainnoistani ja ihmettelyistäni työskennellessäni aikuisten sosiaalityössä vankilasta vapautuneiden kanssa. Yhteiskuntaan integraation haasteet herättivät kysymyksen siitä, miten vankilan kuntoutus toimii ja miten vangit itse kuntoutuksen kokevat. Naisten asema päihde- ja rikosmaailmassa on jo lähtökohtaisesti alisteinen, joten tutkin myös nais erityisyyden piirteitä osana vankeinhoitoa.

Aihe on tällä hetkellä erityisen tärkeä, sillä Suomen vankilat ovat poikkeuksellisen täynnä. Vankimäärän kasvu on noussut kuluneen vuoden aikana useasti uutisotsikoihin. Vankeinhoito kustannetaan verovaroilla, joten asia koskettaa jokaista suomalaista veronmaksajaa. Vankien määrä on noussut odottamattoman paljon viime vuosien aikana ja myös naisvankien osuus on nousussa (Rikosseuraamuslaitos 2024, 24). Jatkuvasti lisääntyvän vankimäärän vuoksi hallitus on myöntänyt lisärahoituksen neljään sataan uuteen vankipaikkaan (Oikeusministeriö 2025). Se ei kuitenkaan tarjoa nopeaa ratkaisua nykyiseen tilanteeseen. Tällä hetkellä ratkaisua haetaan vanginvartijoiden tarkemmasta turvallisuus- ja voimankäyttökoulutuksesta, jotta valvontaa olisi mahdollista tehostaa. (Hietikko 2026.) Yle on julkaissut asiasta 15.3.2026 MOT-dokumentin. Vankiloiden turvallinen käyttöaste on 90 prosenttia, mutta tammikuussa 2026 vankeja on vankipaikkoihin nähden 101 prosenttia, joka on merkittävä turvallisuusriski sekä vangeille, että vartijoille. Koulutusuudistus on jo nyt saanut paljon kritiikkiä sekä Rikosseuraamuslaitokselta, että vanginvartijoilta. (Hietikko 2026.) Oikeusministeriö (VN/23871/2023) on asettanut työryhmän arvioimaan vankimäärän kehitystä ja vankilaverkostoon liittyviä kehittämistarpeita. Raportin on määrä valmistua vuoden 2026 lopussa.

Meneillään olevat keinot vankimäärän hallintaan keskittyvät turvallisuuteen ja valvontaan. Eettisesti kestävämmän ratkaisun voisi kuitenkin löytää tehokkaammasta kuntoutuksesta vankilan sisällä. Rikoskierteen katkaiseminen tuottaisi enemmän yhteiskunnallisia säästöjä ja vähentäisi rikoskierteessä olevien henkilöiden inhimillistä kärsimystä. Yhteiskuntamme säästöpainee ohjaavat poliittisia päätöksentekijöitä etsimään jatkuvasti

uusia keinoja talouden tasapainottamiseen, eikä vankipaikkojen lisääminen tuo säästöjä, päinvastoin. Yksi vanki maksaa vuodessa 82 tuhatta euroa (Oikeusministeriö 2023, 11), joten yhdenkin henkilön rikoskierteen katkaisemisesta tulee merkittävä säästö.

Vaikka pääaineenani on sosiaalityö, tarkastelen tässä tutkimuksessa vankilassa tarjottua tukea kokonaisuutena, en vain sosiaalityön osuutta. Salovaara (2021, 177) on omassa tutkimuksessaan nähnyt vankilassa tehtävän sosiaalityön laajana käsitteenä ja tarjotun tuen muotona, jossa kyse on laajasta ja auttavasta viranomaistoiminnasta naisvankien kokonaisvaltaisen elämäntilanteen parantamiseksi. Jaan tämän näkemyksen hänen kanssaan. En erittele mikä tuki tarjotaan päihdekuntoutuksesta ja mikä sosiaalityöstä vaan tarkastelen naisvankien kokemuksia tarjotun tuen merkityksestä. Myös Kainulainen (2021, 44) toteaa, että vankeutta tulee tarkastella paljon laajempänä ilmiönä, kuin vain rangaistuksena, jota vanki suorittaa. Tarkastelussa tulee olla myös vankilassa olon seuraukset, joihin oleellisesti kuuluu vankilassa tarjottu kokonaisvaltainen tuki. Rikosseuraamuslaitoksen eli Risen tilastoissa käytetään sanaa vankeusvanki, jolla tarkoitetaan ehdottomaan vankeuteen tuomittua henkilöä. Vankeusvanki -termi esiintyy myös tässä tutkimuksessa.

Vankiloita on tutkittu maailmanlaajuisesti yli sata vuotta ja saatavilla on paljon erilaisia tutkimuksia eri näkökulmista. Myös vankien terveydenhuoltoa on tutkittu paljon. Suomen vankeinhoitoon kohdentuva tutkimus on lisääntynyt kuluneiden vuosikymmenten aikana. Naisvankien erityispiirteisiin on havahduttu vasta 1990-luvulla ja uudemman kerran Naisvankiselvityksen (Tammi-Moilanen 2020) jälkeen. Riitta Granfeltin väitöskirja vuodelta 1998 oli ensimmäinen merkittävä naisvankeihin liittyvä teos, jossa tutkittiin naisten kokemaa asunnottomuutta ja vankeutta Suomessa. Granfelt jatkoi tutkimustaan aiheen parissa vuonna 2007, jolloin hän tutki naisvankien päihdekuntoutusta Vanajan vankilassa. Tätä aineistoa hän käytti myös vuoden 2013 tutkimuksessa, jonka kohteena oli vankeuden merkitys naisen elämässä ja naisvankien kuntoutuksen kehittämistarpeet.

Eri vankiloissa työuransa tehnyt ja vankilan johtajanakin toiminut Kaisa Tammi-Moilanen on aktiivisesti nostanut esille naisvankien erilaisia palvelujen tarpeita tällä vuosituhannella. Hänen julkaisemia artikkeleita naisvangeista on julkaistu Vankeinhoidon perusteet

-kirjassa vuonna 2002 ja vuonna 2007 Rikosseuraamuslaitoksen lehdessä. Rikosseuraamuslaitos hiljalleen heräsi naisvankien erilaisiin tuen tarpeisiin ja vuonna 2008 naisvankityöryhmä julkaisi kirjan *Naiset näkyviksi*.

Ulla Salovaara on tutkinut vankilasta vapautuvia naisia vuosina 2014 ja 2018 tehdyissä tutkimuksissa, sekä hänen väitöskirjansa vuodelta 2019 käsittelee rikoksista tuomittuja naisia yhteisöstä erottamisen ja takaisinliittymisen näkökulmista. Myös Rosi Enroos on tutkinut naisvankien elämää. Vuonna 2008 tutkimuksen kohteena olivat vankilassa elävät lapset ja vuonna 2015 julkaistu väitöskirja tutki vanhemmuutta vankilassa. Viimeisen vuosikymmenen aikana on julkaistu *Naisvankiselvitys* (Tammi-Moilanen 2020) ja *Suomalainen vanki -teos* (Kainulainen & Saari 2021), joka pohjautuu vuosina 2018–2019 toteutettuun *Vankila – sosiaalisen yhteisön rakenne -tutkimushankkeeseen* sekä *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023: Wattu IV – vankiväestötutkimus* (Rautanen, Harald & Tyni 2023).

Tämän tutkimuksen rakenne alkaa teoreettisen lähtökohdan eli suomalaisen vankeinhoitojärjestelmän ja vankilassa tarjotun tuen kuvaamisella. Syvennyn niissä naisvankien tilastoihin ja nais erityisyyden piirteisiin, joiden avulla minulle tutkijana hahmottui hyvin naisvankien erilaiset tuen tarpeet. Tämän jälkeen siirryn tutkimuksen metodologisiin valintoihin, eettisyyteen, hermeneutiikkaan ja fenomenologiaan sekä aineiston kuvaamiseen. Aineistolle tein narratiivisen analyysin. Johtopäätöksissä tarkastelen tutkimuksen keskeisiä tuloksia ja omia pohdintojani aiheesta sekä arvioin omaa tutkimusprosessiani ja jatkotutkimusideoita.

2 Naisena vankilassa

2.1 Suomalainen vankeinhoitojärjestelmä

Rikosseuraamuslaitos on vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoviranomainen, joka toimii oikeusministeriön alaisuudessa. Sen yleinen tavoite on ehkäistä uusintarikollisuutta ja lisätä yhteiskunnan yleistä turvallisuutta. (Rautanen ym. 2023, 20.) Vankiloiden ensisijainen tehtävä on toimia rikoksiin tuomittujen rangaistuslaitoksena, jonne eristetään rikolliset muun väestön turvallisuuden takaamiseksi (Kainulainen 2021, 39). Vankeinhoiton tehtävänä on edistää vankien elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sitoutumista edistämällä vankeuden aikana vankien valmiuksia kohti rikoksetonta elämää. Lähtökohtana toimii ihmis- ja perusoikeuksien turvaaminen, valvonnan ja arjen toimintojen organisointi sekä kuntoutumisen edistäminen. (Saari & Kainulainen 2021, 29; Salovaara & Lindström 2023.) Vankeinhoidossa noudatetaan erikseen säädettyä vankeuslakia (30.9.2005/767), jonka kokonaisuudistus astui voimaan vuonna 2006. Uudistuksen tavoitteena oli vahvistaa vankien elämänhallintaa, oikeusturvaa ja rangaistusajan suunnitelmallisuutta sekä edistää vankien integraatiota yhteiskuntaan. Tarkoituksena oli myös yhdenmukaistaa vankiloiden käytäntöjä ja nopeuttaa muutoksenhakumenettelyjä sekä kehittää rangaistusajan suunnitelmaa ennustettavampaan suuntaan, joka tukisi paremmin rikoksetonta elämää. (Rantala, Helenius & Kuokkanen 2021, 220–221.)

Suomessa on 28 vankilaa, joiden vankipaikat jakautuvat siten, että 67 prosenttia ovat suljettuja vankilapaikkoja ja 33 prosenttia avovankilaosastoja (Rikosseuraamuslaitos 2024). Risen henkilökunnasta on 40 prosenttia naisia (Tammi-Moilanen 2020, 63). Vankila rajoittaa henkilöiden arjen sosiaalisia käytäntöjä ja sääntelee valintojen mahdollisuutta. Suljetuissa vankiloissa vankien liikkumisvapautta ja itsemääräämisoikeutta rajoitetaan. Ne näkyvät vankilan arjessa säännöllisenä päivärytminä, rajoitettuina tai jopa pakotettuina sosiaalisina suhteina ja toimintamahdollisuuksien rajallisuutena. Vankilan toiminta on vahvasti säänneltyä ja ohjattua. (Kainulainen 2021, 39.) Avovankilat edellyttävät vangeilta aktiivisuutta ja omatoimisuutta, jotta vanki saisi riittävän tuen ja avun (Salovaara 2021, 178; Tammi-Moilanen 2020). Avovankila mahdollistaa työssä käynnin ja opiskelun vankilan ulkopuolella sekä valvottuun koevapauteen pääsyn, joka edellyttää

omaa asuntoa. Avovankilajärjestelmä tukee parhaiten niitä, joilla on edellytyksiä päiheteettömään elämään. Käänteisesti ajatellen avovankilajärjestelmä jättää vähemmälle tuelle he, joiden erityisen tuen tarve voisi sosiaalityön näkökulmasta olla suurin. (Salovaara 2021, 175.)

Euroopan unionin alueella vankien keskimääräinen suhdeluku on 100 vankia 100 000 henkilöä kohden. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa suhdeluku on puolet pienempi. (Kauhanen 2021, 60.) Suomessa on kuitenkin muihin Pohjoismaihin verrattuna korkeampi naisvankien prosentuaalinen määrä (Salovaara 2019, 23). Vankimäärien tilastoinnista on vastannut Tilastokeskus vuosina 1974–2008, jonka jälkeen vastuu tilastoinnista on siirtynyt Riselle. Naisten prosentuaalinen osuus vangeista vuonna 1974 on ollut 2,3. Naisvankien määrä on koko tilastokeskuksen tilastoinnin ajan noussut tasaisesti. Vuoden 2008 mennessä naisvankien osuus oli noussut 6,6 prosenttiin. (Tilastokeskus 2009.) Vuoden 2024 tilastollinen keskimääräinen päivittäinen vankiluku oli 3 356, joista vankiusvankeja oli 2499. Naisvankien osuus heistä oli 212. (Rikosseuraamuslaitos 2024, 12, 24).

Suomessa lähes puolet vangeista on vankilaan tulohetkellä sosioekonomiselta asemaltaan työttömiä. Työntekijän roolissa ennen vankilaan tuloa oli 17 prosenttia ja yrittäjiä 11 prosenttia kaikista vangeista. (Kainulainen 2021, 51–52.) Naisvangeista 17 prosenttia oli ollut työelämässä ennen vankilaan tuloa ja 69 prosenttia ovat olleet työttömiä. On arvioitu, että korkeat työttömyysluvut johtuvat hoitamattomista terveysongelmista ja mahdollisesti joka kolmas vanki olisi oikeanlaisen hoidon ja kuntoutuksen avulla kuntoutettavissa täysin takaisin työelämään. (Rautanen ym. 2023, 229, 232.) Puolet naisvangeista olivat ilman ammatillista koulutusta ja 14 prosenttia kaikista naisvangeista ei ole koskaan ollutkaan työssä (Tammi-Moilanen 2020, 9).

Suomen vankirakenne koostuu suurimmaksi osaksi (33 %) heistä, jotka ovat tuomittu päär rikoksena väkivaltarikoksista, johon lasketaan sekä henkirikokset että pahoinpitelyrikokset. Väkivaltarikoksista tuomittujen osuus on ollut tasaisessa laskussa viimeiset viisitoista vuotta. Omaisuusrikoksista tuomittuja on keskimäärin neljännes kaikista vangeista ja ryöstöstä tuomittujen osuus (13 %) on noussut selvästi viime vuosina. Varkausrikoksiin liittyvien tuomioiden osuus on 5 prosenttia ja omaisuusrikoksista on tuomittu 6 prosenttia kaikista vangeista. Huumausainerikoksista tuomittujen määrä (23 %) on

merkittävästi kasvanut kymmenen vuoden aikana, kuten on myös seksuaalirikoksista tuomittujen (9 %) osuuskin. Vankeuteen tuomittujen vankien keski-ikä oli 37,2 vuotta. Kaikista vankeusvangeista 10 prosenttia oli alle 25-vuotiaita ja 15 prosenttia yli 50-vuotiaita. Ensikertaisten vankeusvankien osuus on jopa 46 prosenttia kaikista vangeista ja tämä määrä on noussut selkeästi kuluneen kymmenen vuoden aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2024, 13–14.)

Vankila on yhteiskunnasta eriyttävä ja säilyttävä laitos, jossa vankilan arjen sosiaaliset rakenteet eroavat siviilielämän arjesta. Mitä pidempi tuomio vangilla on, sitä enemmän arkien eron välinen kuilu kasvaa. (Saari & Kainulainen 2021, 12.) Ehdoton tuomio ei merkitse vain vapauden menetystä, vaan se pitää sisällään myös eron läheisistä ja omista arkisista paikoista sekä muista henkilölle merkityksellisistä toiminnoista (Granfelt 2013, 203). Salovaaran (2021, 176) mukaan vangit ovat todistetusti Suomen köyhin, sairain ja syrjäytynein joukko, jossa päihderiippuvuus, rikoskierre ja sosiaaliekonominen huonous osaisuus korreloivat vahvasti keskenään.

2.2 Naisvangit

Hämeenlinna on ollut Suomen naisvankien keskittymä jo vuodesta 1882, jolloin naisvankeja alettiin siirtää keskitetysti samaan paikkaan. Vaikka Hämeenlinnan vankilaa kaavailtiin jo 1960-luvulla pelkästään naisvankilaksi, siellä oli omat osastot pitkään myös miesvangeille. Vuonna 1974 avatussa Hämeenlinnan vankilassa oli uutena äiti-lapsi osasto, jossa oleskelu lapsen kanssa oli vapaampaa. (Saarikoski 2023, 63–65.) Miesvangit siirrettiin pois Hämeenlinnan vankilasta kasvaneen naisvankimäärän vuoksi vasta vuonna 2017 ja joulukuussa 2018 koko vankila meni vakavien sisäilmaongelmien vuoksi käyttökieltoon. (Tammi-Moilanen 2020, 41; Saarikoski 2023, 69.) Nykyinen Hämeenlinnan vankila avattiin vuonna 2019 ja se on Suomen ainoa suljettu naisvankila. Sen tavoitteena on vankien kokonaisvaltainen kuntouttaminen, joka vaatii myös henkilökunnalta uudenlaista suhtautumista ja ihmisarvoja kunnioittavaa vuorovaikutusta. (Saarikoski 2023, 40.)

Kestilän vankila ja Vanajan vankila, joka myös sijaitsee Hämeenlinnassa, ovat Suomen ainoat naisten avovankilat (Salovaara & Lindström 2023). Naisvankeja asutetaan myös

muissa vankiloissa oleviin naisvankiosastoihin (Tammi-Moilanen 2020). Etenkin Vanajan vankilassa on johdonmukaisesti kehitetty kuntouttavaa toimintaa vapauteen valmentamiseen, äitiyden vahvistamiseen ja kuntoutumiseen. Avovankila vahvistaa käytännön edellytyksiä selviytyä vapautumisen jälkeen syrjäyttävässä ja torjuvassa yhteiskunnassamme. (Tammi-Moilanen 2020, 50; Granfelt 2013, 213–214.) Avovankiloissa voi harjoitella uudenlaisen, päihteettömän arjen opettelua ja omatoimisuutta (Saarikoski 2023, 304). Tilastojen mukaan joka neljännellä vangilla on alaikäinen lapsi. Lasten ja vanhempien välinen suhde kytkeytyy sekä lasten- että ihmisoikeuksiin ja siksi vankien perhetilanteet ja lapset on pyritty ottamaan systemaattisemmin huomioon myös vankeinhoidossa 2010-luvun jälkeen. (Enroos 2021, 241.)

Vuonna 2024 naisvankeja oli Suomessa keskimäärin 284, joka on 8,5 prosenttia kaikista ehdottoman tuomion saaneista vangeista. Naisvankien keski-ikä oli 38,2 vuotta. Heistä lähes puolet (45 %) olivat saaneet tuomion väkivaltarikoksesta. (Rikosseuraamuslaitos 2024, 14.) Maailmanlaajuisesti naisvankien osuus vaihtelee kahden ja yhdeksän prosentin välillä useimmissa maissa (Tubex & Gately 2025). Naisvankien pieni määrä suhteessa kaikkiin vankeihin saattaa aiheuttaa harhakuvitelman siitä, että naiset ovat vaikeita ja poikkeuksellisia tapauksia vankeinhoidossa. Tämä marginaalinen asema vaikuttaa siihen, ettei nais erityisyyden muodot nouse esille vankien kokonaistarkastelussa. (Salovaara 2021, 175.) Naisvankien asema on myös maailmanlaajuisesti alisteinen lähtökohdaisesti miehille suunnitellussa vankeinhoidossa. Naisvankien määrä on monissa maissa ollut nousussa tämän vuosituhannen aikana. (Tubex & Gately 2025.)

Ehdottomaan vankeuteen tuomittujen naisten pääasialliset rikokset liittyvät väkivaltaan ja huumausaineisiin. Taulukossa 1 on viimeisimmän saatavilla olevan 10 vuoden seurantajakso rikosnimikkeittäin naisten osalta. (Rikosseuraamuslaitos 2024, 28.) Vuonna 2019 naisvangeista 43 prosenttia suoritti väkivaltarikostuomiota. Samana vuonna miesvangeista 37 prosenttia suoritti vastaavaa tuomiota (Tammi-Moilanen 2020, 8), joten naisvankien vähäisen määrän huomioiden väkivaltarikostilastot ovat verrannollisesti suuret. Naisten tekemien henkirikosten motiivit ovat parisuhdeongelmat, huollettavasta tai kiusaamissuhteesta vapautuminen ja henkirikoksen kohteeksi tullut uhri on noin joka toisessa tapauksessa pahoinpidellyt henkirikoksen tekijää aikaisemmin (Salovaara 2019, 31).

Rikokset ja niihin tuomittujen määrä on pysynyt seurantajaksolla hyvin samankaltaisena. Ryöstöstä tuomittujen osuus on ainoa, joka näyttää hieman lisääntyneen. Tilastollisesti määrällinen nousu ei kuitenkaan ole merkittävä. Ulkomaalaistaustaisia naisvankeja on Hämeenlinnan vankilassa ollut viime vuosien aikana noin 20 prosenttia, joista lähes kaikki suorittavat tuomiota törkeästä huumausainerikoksesta (Tammi-Moilanen 2020, 42). Rikosseuraamuslaitos ei ylläpidä tilastoja ulkomaalaistaustaisten naisten osuudesta, vaan heidät on huomioitu osana ulkomaalaistaustaisten vankien kokonaislukua.

Taulukko 1. Vankilaan tuomittujen vankien päärikokset (%) vuosilta 2015–2024 (Rikosseuraamuslaitos 2024, 28).

Naiset	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ryöstö	4	4	5	4	7	11	7	7	10	13
Varkausrikokset	7	10	12	9	8	9	9	5	9	6
Muu omaisuusrikos	8	12	12	14	14	14	11	13	17	13
Henkirikos	33	32	28	26	27	24	26	26	27	29
Muu väkivaltarikos	18	16	17	18	16	16	17	15	12	16
Seksuaalirikos	1	1	1	2	1	2	3	2	2	2
Huumausainerikos	21	19	20	18	16	17	16	21	13	17
Liikennejuopumus	5	4	2	5	9	4	7	6	6	2
Muu rikos	3	2	3	4	1	2	4	4	5	2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	181	167	181	174	164	161	167	175	174	205

Naisvankien tuomioiden pituudet näkyvät taulukosta 2, jossa on viimeisimmän saatavilla olevan 10 vuoden seurantajakso ennakoidusta vankilassaoloajasta. Tuomion voi saada useasta eri rikoksesta, joten ennakoidut vankilassaoloajat vaihtelevat. Vangeilla voi olla myös mahdollisuus ehdonlaiseen vapauteen tai valvottuun koevapauteen, joka voi lyhentää vankilassa oloa. Vankilassa vietetty aika vaikuttaa pysyneen tarkastelujaksolla muuttumattomana, pois lukien neljästä kahdeksaan vuoden tuomioiden osalta, joiden määrä on lähtenyt selvästi laskuun.

Taulukko 2. Vankeusvankien ennakoidut laitoksessaoloajat (%) ajalla 2015–2024 (Rikosseuraamuslaitos 2024, 29).

Naiset	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
< 3 kk	7	7	6	8	10	3	9	9	8	7
3 < 6 kk	10	7	8	6	8	4	7	11	9	11
6 < 12 kk	12	16	17	15	16	15	16	18	24	19
1 < 2 v	28	30	27	29	31	42	34	33	29	31
2 < 4 v	18	17	18	21	15	17	14	14	16	19
4 < 8 v	16	13	14	12	10	10	12	8	6	5
8– v	8	10	9	9	9	10	9	8	8	8
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	179	166	179	173	160	154	161	169	170	202

* Taulukosta puuttuvat vangit, joiden rangaistuksen pituuden laskeminen oli kesken tai vanki oli karkumatalla.

Naisvankien rikoksen uusimisriski on alhaisempi kuin miesvangeilla (Granfelt 2013, 205; Tammi-Moilanen 2020, 8). Taulukosta 3 ilmenee, että ensikertalaisten naisvankien määrä on pysynyt suhteellisen samana kuluneen 10 vuoden aikana. Tämä voi selittyä sillä, että naiset pyrkivät miehiä useammin saamaan muutosta elämäänsä ja vankeustuomioon johtaneisiin syihin jo vankeuden aikana. Lisäksi naiset vaikuttavat ottavan miehiä paremmin vastuuta omista teoistaan tiedostaen niiden kokonaisvaikutukset. (Salovaara 2021, 175.) Päihteet ja väkivaltaiset suhteet lisäävät riskiä naisen toipumisen epäonnistumiselle ja uusintarikollisuudelle (Granfelt 2013, 205).

Taulukko 3. Vankeusvankien laitostekertaisuus (%) ajalla 2015–2024 (Rikosseuraamuslaitos 2024, 30).

Naiset	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1. krt	56	53	54	51	53	62	57	63	56	58
2. krt	14	15	13	14	14	14	13	10	11	11
3–7. krt	23	24	20	26	25	18	20	21	24	23
8.– krt	7	8	13	9	8	6	10	5	9	8
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	181	167	181	174	164	161	167	175	174	205

Vertailun vuoksi kaikista ehdottomaan vankeuteen tuomituista vangeista kolmatta–seitsemättä kertaa vankilassa olleita oli samana vuonna 26 prosenttia ja vähintään kahdeksatta kertaa vankilassa oli 15 prosenttia. (Rikosseuraamuslaitos 2024, 14.) Tämä tilasto

kertoo siitä, että naisten osuus vähintään kahdeksatta kertaa vankilassa olleista on huomattavan pieni suhteessa kaikkiin vankeusvankeihin.

Vaikka naisvankien määrä on vähäinen, on Suomessa ja kansainvälisestikin kehitetty erilaisia suosituksia, joissa ohjeistetaan kiinnittämään erityistä huomiota naisvankien erityispiirteisiin ja -tarpeisiin, sekä kielletty sukupuolen perusteella tapahtuva syrjintä. Myös naisten asuttamista miesvankiloihin on kritisoitu kansainvälisestikin, koska seka-vankiloissa naisvankeihin kohdistuu erilaisia häiriötekijöitä. Näitä suosituksia ovat YK:n naisvankeja koskevat säännöt (Bangkokin säännöt), Vankeinhoidon vähimmäissäännöt (Mandela-säännöt) ja Euroopan neuvoston vankilasäännöt. Myös Kidutuksen vastainen komitea on tehnyt naisvankeihin liittyviä suosituksia. (Tammi-Moilanen 2020, 5.) Kaikki nämä säännöt on julkaistu kuluneen 20 vuoden aikana. Niistä on käännetty suomeksi vain Mandela-säännöt ja Euroopan neuvoston vankilasäännöt, jossa on kuitenkin vain vähänlaisesti naisvankeihin kohdennettua ohjeistusta.

2.3 Nais erityisyys vankeinhoidossa

Vankiloissa ja ylipäättään koko päihteidenkäyttö- ja rikosverkostossa vallitsee maskuliininen ylivalta, joka jo itsessään vahvistaa sukupuolirooleja. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisääminen ovat siis tarpeellisia sukupuolittuneiden roolien purkamiseksi, ja tämä onkin yksi nais erityyisen lähestymistavan periaate. (Salovaara & Lindström 2023.) Nais erityyisyys sisältää oletuksen siitä, että naisten hoitoon liittyy jotain spesifiä ja vain naisille ominaista, jota ei voitaisi perinteisin hoitomuodoin tavoittaa (Karttunen 2013, 220–221). Naisvankien erityispiirteet tulivat paremmin näkyväksi vasta Naisvankiselvityksen (Tammi-Moilanen 2020) jälkeen, jolloin naisvangit keskitettiin tiettyihin vankiloihin ja heidän erityistarpeensa, kuten traumatausta ja ihmissuhteiden kompleksisuus, pystyttiin ottamaan paremmin huomioon vankeinhoidossa. Nais erityyisyys pitää sisällään naiseuden merkityksen, minuuden ja identiteetin kaikkine tunteineen, traumaattiset kokemukset ja niistä johtuva oireilu sekä ihmissuhteet. Nais erityyisyyden määrittely Suomessa ja kansainvälisesti eivät ole keskenään täysin vertailukelpoisia. (Salovaara & Lindström 2023.)

Naisvangit ovat elämänsä aikana saatujen traumaattisten kokemusten ja sukupuolistuneen väkivallan vuoksi erittäin haavoittuva ja vaurioitunut ihmisryhmä (Salovaara & Lindström 2023). Usea naisvanki on kokenut monenlaista väkivaltaa elämänsä aikana. Vankiväestötutkimuksen mukaan fyysistä väkivaltaa on kokenut 97 % naisvangeista. (Rautanen ym. 2023.) Lähisuhdeväkivaltaa on kokenut 70 % naisvangeista ja heistä neljäsosa oli pahoinpidelty jo lapsena. Myös seksuaalisen kaltoinkohtelun kokemukset ovat yleisiä naisvankien keskuudessa. Usea naisvanki on sekä väkivallan tekijä, että uhri. (Granfelt 2013, 201; Tammi-Moilanen 2020, 9.) Vaikka vaikeista elämäntilanteista olisi selvitty, ne jättävät silti pysyvän jäljen trauman kokeneeseen henkilöön (Laurén & Jaago 2022, 165). Taulukosta 4 voi hyvin havaita, kuinka suuret erot traumaattisten elämäkokemusten osalta nais- ja miesvankien välillä on. Erot ovat myös tilastollisesti merkitävät ja tukevat sitä näkemystä, että naisvankien kuntouttamistarpeet ovat hyvin erilaiset kuin miesvankien.

Taulukko 4. Vankien traumaattiset kokemukset (%) (Tammi-Moilanen 2020, 9).

	naisvangit	miesvangit
Pahoinpidelty lapsuudessa (kotona)	25	15
Seksuaalikontakti aikuisen kanssa alle 16 v	32	7
Kumppanin fyysisesti pahoinpitelemä	70	8
Henkistä väkivaltaa parisuhteessa kokenut	65	16
Kumppanin taholta seksuaalista kaltoinkohtelua	19	0,3
Lähisukulaisen taholta seksuaalista kaltoinkohtelua	16	1
Muun henkilön taholta seksuaalista kaltoinkohtelua	31	2

Vaikka kaikki vankilassa olevat naiset eivät käytä päihteitä, on rikoksiin syylistymisellä ja päihteiden käytöllä selvä yhteys. (Salovaara & Lindström 2023; Granfelt 2013, 201.) Naisvangeista 82 prosentilla on elämänaikainen päihdehäiriö (Rautanen ym. 2023). Huu-
mausaineita käyttävät eivät usein ole vain riippuvaisia huumausaineesta, vaan siihen voi liittyä myös erilaisia toimintoja, kuten huumeiden myymistä ja sosiaalista verkostoitumista, jotka valtaavat isoimman osan arjen ajankäytöstä (Salovaara 2019, 109). Huume-
maailmassa elävät ja sinne vankilasta palaavat naiset ovat alttiita haitallisille olosuhteille

ja väkivaltaisille ihmissuhteille, jotka saavat naisen helposti palaamaan takaisin vankilaan (Salovaara & Lindström 2023).

Karttunen (2013, 222–223, 225) on jäsentänyt päihdehoitoon liittyvän nais erityisyyden kolmeen ulottuvuuteen, jotka sisältävät ymmärryksen naiseuden merkityksestä, käsityksen naisten palvelutarpeista ja niihin liittyvistä psykososiaalisista ongelmista sekä jäsentelyn hoitoon liittyvistä ulottuvuuksista, hoitoa ohjaavista menetelmällisistä ja teoreettisen viitekehyksen lähtökohdista. Naisten kohdalla päihdeongelma kietoutuu traumakokemusten ja psykiatristen ongelmien vyöhykkeeksi, jonka keskiöön nousevat perheeseen ja kasvu-ympäristöön liittyvät kokemukset. Nämä kokemukset peilautuvat odotuksiin siitä, millaisia odotuksia yhteiskunta asettaa naisten sukupuoliroolille. Vaikka moni naisvanki onkin äiti, heidän päihdehoitonsa tulisi perustua yksilöllisille tarpeille eikä yhteiskunnan määrittämille perheerooleille tai äitiydelle, joka voi syrjiä lapsettomia ja perheettömiä naisia. Nais erityisyys osana päihdehoitoa tulisi toteutua siten, että ymmärretään kokonaisvaltaisesti päihdeongelman vaikutukset naisen toimintaympäristöön ja sosiaalisiin suhteisiin. Päihdeongelman hahmottaminen pelkästään biokemiallisena riippuvuutena ei tavoita päihdeongelman kokonaisvaltaista luonnetta. Myös Granfeltin (2013, 211) mukaan naisvankien kuntouttamista tulisi ajatella laajemmin kuin vain päihdeongelman hoitamisen kautta. Huumausaineita käyttävät naiset elävät irrallaan yhteiskunnasta, joka vahvistaa arvottomuuden tunnetta ja häpeää, jotka taas vaikuttavat naisen itsetuntoon ja identiteettiin (Salovaara 2019, 34).

Naisten päihdehoidossa tulee kiinnittää huomiota naiselle merkityksellisiin sosiaalisiin suhteisiin. Näihin suhteisiin liittyy usein tuhoisia elementtejä kuten väkivaltaa, alistamista ja päihdeongelmia ylläpitäviä tekijöitä, jotka estävät kuntoutumista. Hoidon tarkoituksena on tukea naisen riippumattomuuden kehittymistä ja päihdeettömyyttä siten, että se mahdollistaa merkityksellisten ihmissuhteiden säilyvyyden. (Karttunen 2013, 234–235.) Juuri sosiaalisten suhteiden luomisen ja ylläpitämisen kannalta vankila on korostuneen vaativa paikka (Junttila 2021, 78).

Nais erityisyys hahmottuu naisten erilaisiin elämäntilanteisiin psykososiaalisena haavoittuvuutena, jossa kasautuneet sosiaaliset ongelmat, mutkikkaat ihmissuhteet ja sosiaalinen huono-osaisuus kietoutuvat yhteen. Nais erityiseen hoitoon liittyy erityisesti sosiaa-

lityön näkökulmasta sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, naisidentiteetin työstäminen, elämänlaadun paraneminen, turvallisuuden ja emotionaalisen tasapainon löytäminen sekä osallisuuden ja voimaantumisen kokemusten lisääntyminen. (Karttunen 2013, 230–231, 239.) Naisvankien kanssa tulisi erityisesti huomioida traumatietoinen työote, sillä käsittelemättömät traumat hankaloittavat naisvankien elämää kokonaisvaltaisesti. Ne vievät voimavaroja, hankaloittavat päihteidenkäytön vähentämistä ja ohjaavat naisia väkivaltaisiin parisuhteisiin kerta toisensa jälkeen. (Anderson, Pitner & Wooten 2020.) Traumakokemukset ovat yleensä naisvangeilla alkaneet jo lapsuudessa, ja väkivallan tekijät ovat olleet lähipiiriin kuuluvia henkilöitä. Traumakokemukset ovat jatkuneet myös muissa läheisissä ihmissuhteissa, ja niihin on usein liittynyt myös seksuaalista väkivaltaa. Näiden kokemusten vuoksi naisvangit ovat erityisen haavoittunut ja vaurioitunut ryhmä. (Miller & Najavits 2012.)

Suomalaisessa tutkimuksessa naisvangeilla on havaittu olevan enemmän terveyspalvelujen tarvetta, kuin miesvangeilla (Kauhanen 2021, 62). Puolelta naisvangeista löytyy sairaushistoriastaan pahoinpitelyn aiheuttama tapaturma ja 85 prosenttia sai vankilan tutkimuksissa mielenterveyden häiriöihin liittyvän diagnoosin. Myös psykiatrasta avohoitoa ennen vankilaan tuloa on tarvinnut 70 prosenttia naisvangeista ja psykiatrisessa osastohoidossa on ollut 43 prosenttia. Myös traumaperäinen stressihäiriö (PTSD) on huomattavasti yleisempää naisvangeilla. PTSD-diagnoosin on saanut 18 prosenttia naisvangeista, kun miesten vastaava osuus on vain 3 prosenttia. (Tammi-Moilanen 2020, 9.)

Lähes puolella (43 %) naisvangeista on ADHD-piirteitä. Vangin heikko itsereflektiokyky tunnistaa omia ADHD-piirteitä tai omien vaikeuksien vähättely voivat hankaloittaa oikeaa diagnosointia. Haasteita diagnosointiin voi tuoda myös vankilan rajoittunut ja strukturoitu arki, jossa toiminnanohjauksen haasteet ja keskittymisvaikeudet eivät nouse herkästi esiin. (Rautanen ym. 2023, 45, 50). Myös oman traumatisoitumisen arviointi voi olla haasteellista mielenterveys- tai päihdeongelman vuoksi (Piippo, Törölä, Karttunen, Jutila, Salovaara & Kuronen 2025).

Kaksi kolmasosaa naisvangeista on myös äitejä. Lapsiin liittyvät kokemukset tuovat ilon ja ikävän tunteita, sekä samalla surua ja häpeää. Lapset on monilta naisvangeilta huostaanotettu. Vankeus rajoittaa läheisiä ihmissuhteita ja äitiys on osa nais erityisyyttä. (Granfelt 2013, 204.) Äitiys muodostaa naiselle erityisen identiteetin, jonka avulla voi

saada positiivista sosiaalista hyväksyntää tai vastaavasti tulla leimatuksi huonoksi äidiksi, joka syventää häpeän kokemusta. Naisvankien kohdalla on havaittu, että selkeä syrjäytymisen ja syöksykierteen kulminaatiopiste on lapsen huostaanotto, joka pahentaa äidin päihteiden käyttöä. (Salovaara 2019, 36.) Naisvangit voivat kokea äitiyteen tai lasten huostaanottoon liittyen häpeää, syyllisyyttä ja epäonnistumisen tunteita. Jos näiden tunteiden käsittelyyn ei saa vankilassa tukea, voi se olla riski naisvangin integraatiolle. Lapsiin liittyvät asiat toimivat usein valtavana motivaation lähteenä muutostyöskentelylle. (Salovaara & Lindström 2023.) Vankila on äärimmäinen kontrollin paikka, jossa on vähän tilaa tunteille. Usein jo lapsena ”rikotuilla” naisvangeilla ei ole tyypillisesti ollut sijaa tunteille koko elämänsä aikana ja siksi naisten erityispiirteen ja tunteiden käsittely olisi tärkeää nostaa esille vankeinhoidossa. (Granfelt 2013, 210.)

Laitoshoitoympäristössä voi olla suuri merkitys sille, että sekä asiakkaat, että työntekijät ovat naisia, koska silloin voi rakentua naisille lähtökohtaisesti jo turvallinen ja avoin ympäristö, jossa kokemusten ja tarpeiden ilmaisulle sekä asioiden käsittelylle on tilaa (Karttunen 2013, 226). Myös seksuaaliväkivaltaa liittyvät kokemukset on helpompi jakaa naisten kesken (Salovaara & Lindström 2023). Rikosseuraamusalalla on jo tunnistettu ja otettu käyttöön nais erityinen työote, jossa tunnistetaan turvallisen ympäristön, luottamuksellisen ilmapiirin ja traumatausta merkitys (Salovaara 2023, 134–134). Nais erityisen työotteen nosti uudelleen esille vuonna 2020 julkaistu Naisvankiselvitys ja vuonna 2019 Euroopan neuvoston rikosongelmien komitean hyväksymä vankilahenkilökunnan koulutusohjelma, jossa otettiin kantaa naisvankien sukupulisensitiiviseen kohtaamiseen. Tähän kuuluu myös raskaana olevien ja imettävien naisvankien erityispiirteet. (Tammi-Moilanen 2020, 22). Granfeltin (2013, 212) Tutkimusten mukaan naisvangeille tulisi olla tarjolla enemmän kahden keskiseen vuorovaikutukseen mahdollistavia keskusteluja, sillä naisvankien huolet voivat toisinaan olla liian henkilökohtaisia ryhmässä jaettaviksi. (Granfelt 2013, 212; Piippo ym. 2025.) Myös Naisvankiselvityksen (Tammi-Moilanen 2020, 26) mukaan naisvangit kokivat tarvitsevansa enemmän keskusteluapua ja tukea asioiden hoitoon, kuin mitä saatavilla oli.

2.4 Vankilassa tarjottava tuki

Jokaiselle vankeusvangille laaditaan yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma eli Ransu, johon kirjataan vangin sijoituspaikka, toiminta ja elämänhallintaa edistävät tukitoimet vankilassaoloajalle, sekä vapautumisvaiheen tukitoimet (Rautanen ym. 2023, 20). Vankila tarjoaa monille vankeusvangeille mahdollisuuden pysähtymiseen ja oman kuntoutumispolun löytämiseen (Kainulainen & Saari 2021, 7.) Vankien on mahdollista osallistua erilaisiin vankilassa järjestettäviin toimintoihin, jotka edistävät elämänhallintaa ja rikoksetonta elämää. Toimintamahdollisuuksia ovat työ, kuntoutus, ohjattu toiminta ja itseapu. Päiväohjelmiin kuuluvat toiminnot sisältävät arjen perustaitojen harjoittelua, joiden tavoitteena on edistää elämänhallintaa, kehittää sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutusta sekä tarjota tukea vanhemmuuteen ja vapautumisen suunnitteluun. Vankien on mahdollista osallistua myös tavoitteellisempaan kuntoutukseen, joka pitää sisällään päihdetyötä ja sosiaalityötä sekä yksilötyönä tarjottua psykologin tai vankilapastorin keskustelutukea. Useimmissa vankiloissa on myös mahdollista osallistua vertaistukeen perustuviin AA tai NA –ryhmiin. (Rautanen ym. 2023, 218; Saari & Grönlund 2021, 182–183; Suonpää, Ellonen, Aaltonen & Tyni 2021, 203.)

Väkivaltarikoksiin tuomituille on Suomen vankiloissa tarjolla Cognitive skills -ohjelma, OMA-ohjelma ja Suuttumuksen hallinta -kurssi, jonka voi suorittaa ryhmämuotoisena tai yksilötyöskentelynä (Suonpää ym. 2021, 216; Tammi-Moilanen 2020, 90). Naisvangeilla on mahdollista osallistua VINN- ohjelmaan, joka on nimennyt naisvangeille räätälöity keskustelu- ja motivointiohjelma. Ohjelma toteutuu joko ryhmä- tai yksilötyönä ja se on alun perin kehitetty Norjassa. Sitä on hyvin tuloksin kokeiltu Vanajan vankilassa. (Granfelt, 2013, 212.)

Perheväkivaltaa kokeneiden on mahdollisuus osallistua Move-ohjelmaan ja Akka-ryhmään, jotka ovat tarkoitettu lähisuhdeväkivaltaa käyttäville ja sitä kokeneille. Voivaryhmä on tarkoitettu romanitaustaisille naisvangeille. (Tammi-Moilanen 2020, 90.) Useissa vankiloissa on mahdollista osallistua myös työtoimintaan, jossa voi suorittaa opintopisteitä. Se mahdollistaa ammatin opiskelun vankilassaoloaikana. Myös peruskoulun, lukion ja Valman opintoja on mahdollista suorittaa, mikäli ne ovat jääneet kesken. (Saarikoski 2023, 47.) Erilaiset järjestöt tukevat vankien työllistymistä tarjoamalla

erilaisia työmahdollisuuksia ja tarjoavat tukea esimerkiksi asunnon löytymiseen ja rikoksettomaan elämään (Tammi-Moilanen 2020, 65).

Vuoden 2012 tehdyssä neljää vankilaa koskevassa tutkimuksessa kuntoutusohjelmiin osallistui 15 prosenttia kaikista vangeista. On arvioitu, että 60 prosenttia kaikista vangeista tarvitsisi tukea päihteiden käytön vähentämiseen, ja vain 22 prosenttia heistä, ottaa tarjottua tukea vastaan. Työtoimintaan osallistuu kolmannes kaikista vangeista. Koulutukseen vangit osallistuvat myös mielellään (Saari & Grönlund 2021, 183–186). Yleisesti vankitoimintoihin osallistuu noin joka viides vanki. Väkivaltarikollisten on havaittu osallistuvan useammin erilaisiin toimintoihin, kuun muunlaisen tuomion saaneet. Tätä voi selittää vangin saama pitkä tuomio. Kolmannes kaikista vangeista on syystä tai toisesta jättäytynyt kaikkien vankitoimintojen ulkopuolelle (Suonpää ym. 2021, 203, 216). Naisvangit taas toivovat vankilan arkeen lisää erilaisia toimintamahdollisuuksia ja ohjausta. Tämä kertoo naisvankien paremmasta kyvystä vastaanottaa tukea ja apua sekä kiinnostuksesta saada päiviin mielekästä tekemistä. Vähäinen päivätoiminta voi lisätä vankilan osastojen sisällä tapahtuvia järjestyshäiriöitä. Yhteinen mielekäs tekeminen lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja se voi lisätä psyykkistä hyvinvointia sekä kuntouttaa. (Tammi-Moilanen 2020, 91–92.)

Vankiloiden kuntoutus on suurimmaksi osaksi kognitiiviseen psykologiaan perustuvaa. Keskiössä on päihde- ja rikoskeskeisen ajattelun ja niihin liittyvien asenteiden muuttaminen. Vankeinhoidon kuntoutus keskittyy pitkälti päihdeongelman hoitamiseen, jolloin kuntoutus, sosiaalityö ja psykoterapia ovat toissijaisia toimintoja. Erityisesti huumeongelma ylläpitää rikoskierrettä ja saa vangin helpommin palaamaan kaltereiden sisään entistäkin huonommassa kunnossa. (Granfelt 2013, 210.) Lyhytaikais- tai sakkovangit eivät ehdi yleensä kiinnittyä vankilassa tarjottuihin kuntoutusta edistäviin toimenpiteisiin, koska heidän vankilassaoloaikansa on verrattain lyhyt. Tämän ryhmän elämänhallinta on usein erittäin heikkoa, joka näyttäytyy siten, etteivät he pysty ajattelemaan tekojensa seurauksia. (Kainulainen 2021, 55.)

Vaikka yksilötyö psykologin kanssa, vapautumisen suunnittelu sosiaalityöntekijän kanssa voivat olla merkityksellisiä kokemuksia naisvangille, ne eivät kuulu vankeinhoidon pakolliseen tarjontaan (Granfelt 2013, 206). Myös erilaiset toiminnalliset ja taiteelliset menetelmät voivat auttaa aikuisena löytämään itsestään uudenlaisia voimavaroja

ja osaamista. Non-verbaalisen vuorovaikutusmallien kehittäminen on osoittautunut lupaavaksi. (Granfelt 2013, 212.) Vanajan vankilassa on toteutettu näytelmäproduktioita, puheteatteriesityksiä ja tanssiteatteriesitys. Myös muita erilaisia taideprojekteja on toteutettu. (Tammi-Moilanen 2020, 51.)

Vangeilla on oikeus myös vankiterveydenhuoltoon, joka toimii itsenäisenä oikeudellisenä yksikkönä sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa (Rautanen ym. 2023, 21). Vangeilla on tutkimusten mukaan valtaväestöä useammin psyykkisiä ongelmia, kuten psykoottisuutta ja vakavia masennusoireita sekä riippuvuushäiriöitä. Myös antisosiaalisen persoonallisuushäiriön esiintyvyys on vankiväestöllä yli kymmenkertainen verrattuna muuhun väestöön. Vankien terveydenhuollossa huomio tulisi kiinnittyä sairauden aiheuttaman toimintakyvyn vajaukseen. (Kauhanen 2021, 60–61.) Myös vankiväestötutkimuksissa havaittiin vangeilla olevan valtaväestöä useammin erilaisia psykoosisairauksia, väkivaltakokemuksia ja riippuvuushäiriöitä. Naisvangeilla havaittiin olevan enemmän traumaoireilua kuin miesvangeilla. (Rautanen ym. 2023, 62.) Vankien psyykkinen ja fyysinen sairastavuus on yleisempää muuhun väestöön verrattuna myös muualla maailmassa. Syy, mistä tämä johtuu, ei ole tarkasti tiedossa. (Kauhanen 2021, 58.)

Vankien sosiaalinen tuki koostuu palveluntuottajien, seurakunnan tai vapaaehtoisten tarjoamasta tuesta. Vanki yleensä saa myös sosiaalista tukea ystäviltään, perheeltä ja sukulaisilta. Vanki saa itse päättää millaiseen toimintaan hän haluaa osallistua tai jättää osallistumatta. Vangin mahdollisuuksiin saada sosiaalista tukea vaikuttaa merkittävästi vangin oma kyky ottaa tarjottua tukea vastaan. Vangin valinnoilla ja motivaatiolla on suuri vaikutus siihen, kuinka vaikuttavaa vangin kuntoutus kohti rikoksetonta elämää on. Tarjotut palvelut eivät itsessään johda vangin toimintakyvyn lisääntymiseen, ja käyttäytymisen muutokseen vaan pitkäjänteinen kuntoutus vaatii vangin omaa sitoutumista ja motivaatiota. (Saari & Grönlund 2021, 177–178; Salovaara & Lindström 2023.)

Sosiaalista tukea vangit yleisesti saavat eniten perheeltä ja ystäviltä. Viranomaisista vankilan henkilökunta oli suurin sosiaalisen tuen tarjoaja. Alle 10 prosenttia vangeista koki saavansa tukea sosiaaliviranomaisilta tai päihdetyöntekijältä. (Saari & Grönlund 2021, 187–188.) Tätä voi selittää käytännössä tapahtuvien kohtaamisten määrä, sillä luottamus ja ihmissuhde rakentuvat ajan kuluessa yhteisessä vuorovaikutuksessa (Kainulainen

2021, 50–54). Keskeisintä sosiaalisen tuen myönteisten vaikutusten kannalta vangin elämään on vangin ja tuen tarjoajan yhteistyösuhde ja yhteinen toiminta tavoiteltavien muutosten saavuttamiseksi (Saari & Grönlund 2021, 180–181).

3 Tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimus sai alkunsa aikuisten sosiaalityössä toimiessani tilapäisenä sosiaalityöntekijänä. Sosiaalityössä asiakkaina on usein heikommissa asemassa olevia henkilöitä. Sosiaalityö itsessään on vaikeasti määriteltävä termi, sillä se esiintyy laajasti ja hajaantuneena, lähes näkymättömänä ammattina, erilaisissa yhteisöissä. Se pitää sisällään laajan joukon eri ikäisiä sosiaalisia ryhmiä, jotka eivät ole sidottuina tiettyyn paikkaan tai laitokseen. Sosiaalityölle kuuluu laaja kirjo erilaisia toimintoja, joita voi olla vaikea luokitella tai hallita yksiselitteisesti. Yhteiskunnallisesti katsottuna sosiaalityön tehtävä on edistää yhteiskunnallista muutosta, ihmisten ongelmanratkaisukykyä ja hyvinvointia. (Carey 2016, 4.) Suomessa ihmisoikeuksien lisäksi sosiaalityölle antaa raamit Sosiaalihuoltolaki (31.12.2014/1301, 1 §), jonka tarkoituksena on

”edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta; vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta; turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet; edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa; parantaa yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä 1–4 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden toteuttamiseksi.”

Aikuisten sosiaalityön asiakastyössä kohtaamme erilaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten työttömyyttä, mielenterveys- ja päihdeongelmia, asunnottomuutta sekä rikollisuutta. Sosiaalityöntekijän asiakkaana voi olla vankilasta vapautuneita ja rikoskierteessä olevia henkilöitä, jotka tarvitsevat moniammatillista yhteiskunnan tukea integraation tueksi.

Työssäni havaitsin, että vankilasta vapautuvilla on vaihtelevasti motivaatiota muuttaa elämänsä suuntaa ja avun tarjoaminen on välillä hyvinkin haastavaa. Asiakkaan puhelinnumero voi vaihtua usein ja asunnottoman henkilöä voi olla haasteellista tavoittaa tai löytää, mikäli hän ei saavu sovituille aikavarauksille. Avun ja tuen tarjoaminen vapautumisen jälkeen olisi sujuvampaa, mikäli vankilasta vapautuvalle olisi järjestynyt asunto jo vankilassa oloaikana. Tällöin vangin yhteiskuntaan integroitumisellakin olisi onnistumisen edellytyksiä. Nämä tilanteet päivittäisessä työssä herättivät kysymyksen siitä, miten

vankilan kuntoutus toimii ja millainen merkitys vankilan tarjoamalla tuella naisvangeille on. Nämä ajatukset ja ihmettelyt toimivat katalyyttinä tälle tutkimukselle. Tutkimuskysymyksiksi valitsin:

- 1) Miten naisvangit kokevat vankilassa olon?
- 2) Mikä merkitys vankilassa tarjotulla tuella naisvangeille on?

Naisvankien vankeuskokemuksella tarkoitan kaikkia vankeuden aikana koettuja kokemuksia. Se pitää sisällään kohtaamiset vankilan henkilökunnan ja muiden vankien kanssa, sekä yhteydenpidon vankilan ulkopuolelle. Niihin kuuluu kaikki naisvangin kokemat tunteet ja kokemukset vankilan tarjoamasta tuesta. Kokemuksellisuus käsittää kaikki vankilassa yhtäaikaisesti tapahtuvat tilanteet ja tunteet, jotka yhdessä muodostavat vankeuskokemuksen. Merkitykset muodostuvat vankilassa tarjotun tuen koetusta tärkeydestä. Ne voivat olla naisvankien itse kertomia, tai ne voivat olla tiedostamattomia tai piileviä. Tarkoitukseni on analysoida naisvankien kertomuksia siten, että pystyn hahmottamaan vankilasta tarjotun tuen erilaiset merkitykset naisvankien elämässä.

Tavoitteena on saada syvälinen ymmärrys naisvankien vankeuskokemuksista Suomen vankeinhoidossa. Tämä tutkimus on toteutettu laadullisin menetelmin, sillä se tarjoaa enemmän mahdollisuuksia teoreettiseen ja filosofiseen ajatteluun. Sen avulla voin ymmärtää naisvankeihin liittyviä ilmiöitä syvällisemmin ja myös kriittisemmin. Laadulliseen sosiaalityön tutkimukseen kuuluu mielikuvituksemme stimulointi ja sen avulla on mahdollista laajentaa ymmärrystä erilaisista yhteiskuntamme sosiaalisista tarpeista ja epäedullisista asemista. Tämä on erityisen tärkeää, koska sen avulla voi löytyä uusia keinoja auttaa tai tukea palvelujen käyttäjiä ja kannustaa viranomaisia kyseenalaistamaan jo itsestään selvinä pidettyjä käytänteitä tai oletuksia. Pienikin laadullinen tutkimus voi herättää yhteiskunnallista keskustelua ja avata erilaisia näkemyksiä, joita voi hyödyntää palvelujen tai oikeusjärjestelmän kehittämisessä. (Carey 2016, 14.)

Koska pääaineenani on sosiaalityö, on tutkimuksen tarkoituksena myös tarkastella niitä seikkoja ja elementtejä, joihin sosiaalityön keinoin voidaan vaikuttaa. Esimerkiksi aikuisen sosiaalityön ja Rikosseuraamuslaitoksen välinen yhteistyö ja sen kehittämistarpeet. Koko tutkimuksen ajan kirjoitin itselleni päiväkirjaa. Kirjoitin omista pohdinnoista, ihmettelyistä ja havainnoista sitä mukaan, kun perehdyin teoreettiseen viitekehykseen ja

aineistoon. Päiväkirja osoittautui tärkeäksi oppimisen työkaluksi, koska pystyin peilaamaan tutkimuksen alussa syntyneitä ajatuksia uusiin pohdintoihin. Päiväkirjaa apuna käyttäen, olen koonnut ajatukseni, oivallukseni ja ymmärrykseni syventymisen johtopäätökset osioon.

3.2 Metodologiset valinnat

Metodologia tarkoittaa teorioita ja filosofisia kokonaisuuksia, jotka ympäröivät tutkimusprojektia. Metodologisten valintojen kautta muodostuu koko tutkimuksen perusta. (Carey 2016, 83–84.) Valitsin tutkimukseni lähtökohdaksi hermeneutiikan ja fenomenologian, jotka molemmat ovat tieteenfilosofisia lähestymistapoja. Niitä käytetään yleisimmin aikuiskasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Fenomenologia on tutkimusta ilmiöiden olemuksista ja hermeneutiikka tarkastelee tulkinnan oppia ja tulkinnassa muuttuvia merkityksiä. (Kakkori 2009, 273.) Hermeneuttisen fenomenologian käsitys ei ole pysyvä, vaan sitä tulee ennemminkin tarkastella ajassa kehittyvinä ja muuttuvina käsityksinä (Laverty 2003).

Fenomenologinen lähestymistapa sopii tutkimuksiin, joiden kohteina on sosiaalisia prosesseja, toimintoja ja käytäntöjä, joista voi muodostaa ilmiön (Lindseth & Nordberg 2004). Fenomenologian pyrkimyksenä on tutkia tietoisuuden rakenteita kokemuksessa, joka konkretisoi koettua ilmiötä (Kakkori 2009, 274). Fenomenologiassa kiinnostuksen kohteena on se, mikä ilmenee koettuna, elettyinä elämismaailmana (Laine 2015; Laverty 2003). Se ei saa sisältää käsitteellisiä asenteita tai ennakkoluuloja. Tarkoituksena on löytää tutkimukselle puhdas lähtökohta. Fenomenologia tutkii ja kuvaa miten puhdas tietoisuus toimii. (Kakkori 2009, 274.) Fenomenologian avulla voidaan tarkastella kokemuksia ja mahdollisesti löytää myös uusia tai unohtuneita merkityksiä eletyille kokemuksille (Laverty 2003).

Fenomenologia korostaakin ihmisten kokemusten ainutlaatuisuutta kaikkine muotoineen ja todellisuuksineen. Ihmisten eletyt kokemukset ja niiden merkitysten rakenteet muodostavat ihmisten elämismaailman, jota fenomenologiassa kuvataan ja tulkitaan.

(Laverty 2003; van Manen 2023, 408.) Tutkimuksen ytimeen sisältyy kysymisen ja kyseenalaistamisen tavat sekä ihmettely (van Manen 2023, 5), jotka näkyvät tutkimukseni tutkimuskysymysten muodossa. Koska pelkästään fenomenologisella lähestymistavalla ei voi tavoittaa tutkimukseni kokonaisvaltaista luonnetta, olen ottanut rinnalle hermeneuttisen lähestymistavan.

Hermeneutiikalla tarkoitetaan tulkinnan ja käytännön taitoa, joka voi liittyä esimerkiksi kielten tulkitsemiseen tai tekstien selittämiseen. Se onkin pisimpään tunnettu pyhien kirjoitusten eksegetiikka, joka tarkoittaa terminä ”merkityksen ulos vetämistä”. Käytännössä se tarkoittaa omaa tulkintaa lukemastamme tekstistä tai toisen henkilön puheesta. (Kakkori 2009, 276.) Hermeneutiikka on siis teoriaa tulkinnasta ja ymmärtämisestä. Se muodostaa perustan eri reflektiotasaille, jotka ovat tarpeellisia silloin, kun asiassa on useita merkityksiä. (Gadamer 2006, 29.) Hermeneuttinen ymmärtäminen on kehämäistä, eikä sillä ole selkeää alkua tai loppua, koska ymmärryksen tasot syvenevät suhteessa uuteen tietoon. Elämys tarkoittaa hermeneutiikan näkökulmasta merkityksen muodostumista. (Kakkori 2009, 277.) Kokemus ja elämys sekä niiden merkitykset ovat isossa roolissa tässä tutkimuksessa, joten hermeneuttinen lähestymistapa sopii erinomaisesti fenomenologian rinnalle.

Fenomenologian ja hermeneutiikan taustalla on ontologisia elementtejä, jotka liittyvät ihmisten elämismaailman diskurssien merkityksiin. Ne muodostuvat inhimillisten toimintojen yhteydessä esiintyvistä merkitysjärjestelmistä, kuten arkielämässä. Nämä diskurssit tulevat näkyviksi ihmisten toiminnoissa ja puheissa. Diskurssien vaikutus näkyy siinä, miten ihmiset ymmärtävät ympärillä olevan maailman tai ilmiön ja miten niitä etukäteen tulkitaan tai ymmärretään. (Lindseth & Nordberg 2004.) Diskurssien merkitys fenomenologiaan ja hermeneutiikkaan liittyy asioiden esiymmärtämiseen, joka on monelle tutkijalle luontainen tapa ymmärtää tutkimuksen kohdetta etukäteen (Laine 2015). Esiymmärryksen olemassaolo on tärkeää tiedostaa, koska se on koko ajan läsnä elämässämme, eikä sitä voi siksi täysin tutkimuksessa sivuuttaa (Laverty 2003). Tällöin tutkimus on enemmän esireflektiivisten kokemusten merkitysten tarkastelemista, kuin tarkka tutkimuksen toteuttamisen ohje (van Manen 2023, 5).

Hermeneuttinen fenomenologia näkee maailman ja kokemukset sellaisena, kuin henkilö on itse ne kokenut. Tarkastelussa on kokemusten yksityiskohdat ja myös ne puolet, joita

on aiemmin saattanut pitää merkityksettöminä tai itsestään selvinä. Tavoitteena tutkijalla on saavuttaa asioiden syvällinen ymmärrys. (Laverty 2003.) Fenomenologian ja hermeneutiikan yhdistäminen ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteistä, sillä niiden välillä on vastakkain asettuvia suuntauksia. Fenomenologiassa tutkijan tulisi pystyä löytämään tutkimukselle puhdas lähtökohta, ilman asenteita tai ennakkoluuloja, kun taas hermeneutiikassa tunnustetaan jo esiymmärryksen olemassaolo ja vaikutus. Laineen (2015) mukaan myös fenomenologisessa tutkimuksessa tutkijan on pystyttävä hyväksymään joitakin teoreettisia viitekehyksiä, joten täysin puhtaan lähtökohdan löytäminen on lähes mahdotonta. Tärkeää onkin tunnistaa ja tunnustaa esitietämyksen olemassaolo, jonka jälkeen ne tulisi pystyä sivuuttamaan siten, että asiat voidaan nähdä juuri sellaisina kuin ne sillä hetkellä ovat (Laverty 2003).

Kokemus käsitteenä kuuluu hermeneuttisen fenomenologian lähestymistapaan (Kakkori 2009, 274; Tökkäri 2018, 64). Tämä lähestymistapa tarjoaa minulle tutkijana loistavan lähtökohdan tarkastella naisvankien kokemuksia, kokemusten merkityksiä ja ymmärtää syvällisemmin naisvankien yksilöllisiä tilanteita myös ilmiönä. Hermeneuttisen fenomenologian tutkimuksen reflektiivisyys on kaksitasoista. Ensimmäisellä tasolla henkilö kuvaa omalla tavallaan mahdollisimman luonnollisesti omia kokemuksiaan ja toisella tasolla tutkija pyrkii käsitteellistämään oman ymmärryksensä mukaan ensimmäiseltä tasolta saatuja merkityksiä. (Laine 2015.) Ihmisillä on tapana rakentaa omaa sosiaalista todellisuuttaan eri merkitysyhteyksien kautta. Merkitykset muodostuvat ihmisten vuorovaikutusten kautta eletyssä elämässä. Tätä sosiaalista todellisuutta voisi kutsua myös merkitysten verkostoksi, josta kerrotaan tarinoita myös tuleville sukupolville. (Puusa & Juuti 2020, 9.)

3.3 Aineisto

Etsiessäni aineistoa maaliskuun lopussa vuonna 2026, tein erilaisia hakuja elämänkertoihin ja naisvankeihin liittyen. Tarkoituksena oli löytää mahdollisimman uusi naisvankin elämänkerta, joka kertoisi aitoa elämäntarinaa suomalaisessa vankilassa olosta ja koke-
musta vankilassa tarjottavasta tuesta. Aineiston sisäänottokriteerinä oli suomalainen

vankeinhoito, ehdoton vankeustuomio ja naisvangit, joista on poissuljettu sotavangit. Haussa esiin nousi Naisvangit -kirja (Saarikoski 2023), joka on non-fiktiivinen kertomus naisvankien rikoksista ja rangaistuksista, sekä ihmisistä näiden rikosten takana. Kirja on myös kertomus yhteiskuntamme piilossa olevasta todellisuudesta, jossa on opittu selviämään millä keinolla tahansa. Kirja kuvaa naisvankien kokemuksellisuuden lisäksi julkista valtaa ja sen käyttöä sekä tarkastelee sitä, millaista on olla naisena miehille suunnitellussa laitoksessa.

Kirja on julkaistu vuonna 2023 ja siinä on 399 sivua. Se perustuu usean vankilassa olevan naisen tarinoihin ja sopii sitä kautta täydellisesti aineistoksi tutkimukseeni. Näin tuoreen aineiston ja usean naisvangin tarinan avulla minun on mahdollista tutkia luotettavasti nykypäivän naisvankien kokemuksia ilmiönä. Hahmottaakseni vankeinhoidon teoreettisen viitekehyksen, joka ei ollut minulle entuudestaan tuttu, tein myös erilaisia kattavia hakuja eri tieteellisistä lähteistä, suomalaisia vankiloita koskevista tutkimuksista ja niiden lähdeluetteloista. Teoreettisen viitekehyksen lähteitä haettaessa Rikosseuraamuslaitos ei ollut vielä julkaissut vuoden 2025 tilastollista vuosikirjaa, joten tässä tutkimuksessa on käytetty, sillä hetkellä parhainta saatavilla olevaa tilastoa, eli vuoden 2024 tilastovuosikirjaa.

Naisvangit -kirja (2023) kertoo naisvankien non-fiktiivistä tarinaa Suomen vankiloista. Kirjailija Sonja Saarikoski on Helsingin Sanomien entinen toimittaja, joka pääsi Hämeenlinnan vankilaan viikoksi asumaan vuonna 2017. Tuolloin hänen tarkoituksensa oli haastatella kaikkia naisvankeja, jotka halusivat tulla haastatelluiksi ja kirjoittaa juttu lehteen. Ajatus Naisvangit -kirjan julkaisemisesta syntyi uudesta Hämeenlinnan naisvankilan avaamisesta, johon kirjailija keräsi uuden aineiston. Haastateltavien nimet ovat muutettu yksityisyyden suojaamiseksi kirjailijan toimesta. Haastateltavat henkilöt ovat valikoituneet vuoden 2017 vankilassa asutun viikon aikana, tai vuosina 2020 ja 2021, jolloin uutta aineistoa on kerätty. Kirja on kirjoitettu osittain kronologisessa järjestyksessä, mutta paluuta menneeseen, etenkin muistelua vankilaa edeltäneestä ajasta ja lapsuudesta, esiintyy useassa kohdassa. Kirjassa seurataan usean naisvangin tarinoita.

Kirjan selkeänä päähenkilönä esiintyy Paula, josta kirjailija Saarikoskella on 333 sivua literoitua haastattelumateriaalia. Kirjassa päähenkilöinä toimii myös Paulan lapset Eve-liina ja Sanna, jotka ovat myös päätyneet suorittamaan ehdotonta vankeustuomiota

sekä muut naisvangit Anna, Matilda, Ronja, Nelli, Julia, Cassandra, Ellu, Sabrina S. ja Alisa. Sivuhenkilöinä esiintyy Elisabeth, Aava, Maisa, Eeva-Leena, Sabrina N., Riitta, Nora, Mary, Victoria, Liina ja Emma. Useammista sivuhenkilöistä on kirjassa vain pieniä mainintoja. Heidän nimensä esiintyvät vankilan arkisten keskustelujen ja yhteisen tekemisen ohessa, ilman, että heitä olisi erikseen haastateltu. Kirjailija Saarikoski ei ollut haastatellut kaikkia naisvankeja yhtä syvällisesti tai johdonmukaisesti tiettyä haastattelurunkoa käyttäen. Naisvangit ovat kertoneet elämästään juuri sen verran, kun ovat halunneet. Niin kirjassa, kuin tässäkin tutkimuksessa suurimman roolin saivat ne naiset, jotka ovat elämästään syvällisimmin kertoneet. Tarkastelen kokemuksellisuutta ja merkityksiä niiltä osin, kuin ne vastaavat tutkimuskysymyksiin ja sen vuoksi kaikkia henkilöitä en tässä tutkimuksessa nimeltä mainitse.

Kirjassa naisvankien tarinat oli jaoteltu ajanjaksollisesti aineiston keruun ajalle, joten naisvankien tarinat esiintyivät kirjassa hajanaisesti useassa eri kohdassa. Kirjaa lukiessa en vielä tiennyt, kenen henkilöiden asioihin myöhemmin palataan ja kenen ei. Kirjaa oli tämän vuoksi haasteellista lukea. Jokaisen naisvangin eletystä elämästä ja kokemuksesta sai vasta kirjan lopussa muodostettua kokonaiskuvan. Aineistossa on myös kuvauksia naisvanki Ista Laitisesta, joka on suorittanut vankeustuomioitaan Hämeenlinnan vankilassa 1950–1970-luvuilla. Laitisen kokemukset vankilassa olosta on tietoisesti rajattu aineiston ulkopuolelle niiden ollessa merkittävästi vanhempia kuin muu haastatteluaineisto.

3.4 Narratiivinen analyysi

Tutkimuksen analyysitavaksi valikoitui narratiivisuus, joka tarkoittaa tarinallisuutta tai kertomuksellisuutta. Narratiivisessa tutkimuksessa tutkittavan ilmiön tai ihmisen toiminnan merkitys rakentuu erilaisten kertomusten kautta. Tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä kerrotaan kokemuksellisesti siinä ajassa ja paikassa, kuin se on koettu ja näiden tarinoiden merkitystä pyritään ymmärtämään osana kulttuuria ja yhteiskuntaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Narratiivisuus on eräänlaista kulttuurista ker-

rontaa, jolla voi olla niin laaja levinneisyys, että sitä voitaisiin kutsua yhteisölliseksi kokonaisuudeksi, joissain tapauksissa jopa yhteiskunnan alaryhmäksi (Hyvärinen 2007,128).

Narratiivisen analyysin tarkoituksena on muodostaa kertomuksista tarinoita eli narratiiveja ja kuvata kertomusten kautta kokemuksia. Narratiivinen lähestymistapa avaa tutkijalle haastateltavan sisäisen kokemusmaailman, jota kautta haastateltava hahmottaa ympärillään olevaa maailmaa. (Tökkäri 2018, 76.) Narratiivinen näkökulma ja narratiivien analysointi tarjoavat tutkijalle syvällisen näkökulman ihmisen kokemusten ja identiteetin tarkasteluun (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Kertomuksellisuus ei ole vain suora heijaste kokemuksesta, vaan siihen liittyy koettuja tunteita. Kokemuksellisuuden tutkimuksissa ihmisten elämät ja kokemusmaailma nähdään ainutlaatuisena ja muuttuvana. Kokemukset ovat monimutkaisia psykososiaalisia ilmiöitä, jotka tuovat erilaisia merkityksiä ihmisten elämään. Merkitysten antamisella tuodaan hermeneutiikka ja fenomenologia osaksi narratiivisuutta. (Tökkäri 2018, 65–66.)

Kokemukset elettyinä elämänä eivät ole sama asia, kuin kokemukset kerrotussa muodossa (Hyvärinen 2007, 130). Kirjailija Saarikoski on aineistonsa keruussa luottanut haastateltavien vilpittömyyteen, mutta kaikkien asioiden paikkansapitävyyttä ei ole voitu taata. Saarikoski ei ole haastatteluissaan epäillyt, etteivätkö haastateltavat olisi kertoneet kokemuksensa, siten kuin ovat ne oikeasti kokeneet. Tökkärin (2018, 68) mukaan tutkijan ei tarvitsekaan olettaa, että haastateltavat puhuisivat jatkuvasti totta tapahtuneesta, vaan tutkija voi olettaa haastateltavien puhuvan totta omasta kokemuksestaan. Haastateltavat eivät pelkästään muistele ja ilmaise kokemuksiaan, vaan tiedostetusti tai tiedostamatta valitsevat myös tavan, jolla kokemuksistaan haluavat kertoa. Kokemus ei aina välity täysin puheesta, sillä joskus ihmiset eivät joko pysty tai halua kertoa epämiellyttävästä kokemuksestaan yhtä raadollisesti, kuin sen ovat oikeasti kokeneet. Kriisien ja traumaattisten kokemusten tutkimus on tyypillisempää silloin, kun kokemuksen päättymisestä on pitkä aika (Laurén & Jaago 2022, 160).

Kokemuksella on aina kaksi vaihetta. Ensin kokemus kiinnittyy elämäntilanteeseen ja siinä hetkessä vallitsevaan tunteeseen ja olotilaan. Toinen vaihe on kuvattu kokemus, jossa käsitteellistetään elämystä, tunnetta ja olotilaa siten, että se on itselleen ymmär-

rettävä ja eteenpäin jaettava tarina. Kokemuksellisen tutkimuksen ydinhaasteena on kokemusten yksikölliset tapahtumat, joten kokemuksen tutkimuksessa ei voi tehdä juuri-kaan yleistyksiä. Jos kokemukset ovat riittävän samankaltaisia, on tutkijan mahdollista tehdä johtopäätöksiä ja yhteenvetoja. (Tökkäri 2018, 66–67.) Narratiivinen analyysi tarkoittaa tarinoiden eri vaiheiden kokonaisuuden ymmärtämistä ilman, että huomio kiinnittyy henkilöön, joka tarinan on kertonut (Hyvärinen 2007, 129).

Narratiivisuus sopii hyvin tutkimukseni analysointitavaksi, koska olen kiinnostunut naisvankien omasta vapaasta tahdosta kerrotuista tarinoista ja elämänculusta. Kertomukset ovat tapa jäsentää ja raportoida elettyä elämää (Hyvärinen 2007, 137). Aineistossa haastateltavat kertovat elämäntarinoitansa naisvankien silmin. Aineistosta on mahdollista erottaa vankeuteen liittyvät ja sinne johtaneet tarinat. Tarinat, jotka vaikuttavat myös naisvankien tuleviin valintoihin ja mahdollisuuksiin. Menneisyyden kertomuksissa on aina läsnä itse tapahtumat ja niihin liittyvät tunteet sekä ne seikat, joiden avulla vaikeista kokemuksista on selvitty (Laurén & Jaago 2022, 163).

Näkökulmani analyysissä oli narratiivisen tyyliuuntauksen muotoisesti ajatus siitä, että ihmiset tuntevat oman kokemuksensa parhaiten, joten ovat myös parhaita antamaan merkitykset asioille omassa elämässään (Tökkäri 2018, 70). Vankilaan joutuu rikoksesta tuomittu henkilö ja vankilasta vapautuessa hän on tuomionsa suorittanut vanki. Tämä muutos luo ihmiselle uudenlaisen identiteetin ja roolin. (Saari & Kainulainen 2021, 11.) Analyysissä tarkastelin naisvankien narratiivien rakenteita, joiden avulla muodostin syvällisen ymmärryksen naisvankien identiteetistä ja kokemusmaailmasta.

Aineiston analyysissä olen muodostanut naisvankien narratiiveista ensin keskeisten kokemusten käsitteet, ja sen jälkeen muodostanut narratiivien pääelementit. Tällainen aineiston analyysitapa on eräänlaista tyypittelyä, jossa ilmenee narratiivien keskeisimmät elementit ja muut tärkeät osatekijät (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Analyysin olen kiteyttänyt taulukkoon 5.

Taulukko 5. Narratiivisen analyysin pääelementit.

Kokemukset ja narratiivit	Keskeinen kokemus	Pääelementti
Koulunkäynnin haasteet, kodin turvattomuus, lastensuojelun sijoitukset, päihteiden käyttöhistoria, traumakokemukset, lähisuhdeväkivalta	Eletty elämä	Vankilaan johtaneet syyt
Vankilan ulkopuoliset suhteet ja elämä, ikävä ja huoli lapsista, vankilassa olemisen selviytymiskeinot, vieroitusoireet vs. huumeet, yksinäisyys, viranomaistoiminta, vankilan arki, läheisten tarjoama tuki	Vankilan ja siviilin välinen kuilu	Kokemus vankilassa olosta
Mahdollisuus päästä irti päihteistä, mahdollisuus toimia toisin, vankiterveydenhuolto, uudet diagnoosit, kuntoutustoimet, ymmärrys omista elämänvalinnoista, tunnetaidot, motivaatio	Kokemukset tarjotusta tuesta ja elämänhallinnan lisääntymisestä	Kokemus vankilassa tarjotun tuen merkityksestä
Työ-/koulupaikka, lapset, koti vs. asunnottomuus, toimeentulon muoto, motivaatio, rikokset ja päihteetön elämä?, epäonnistumisen pelko, yhteiskunnan tarjoama tuki	Vankilassa tarjotun tuen vaikutus tulevaisuuteen	Katse vankeuden jälkeiseen tulevaisuuteen

Analyysissä nousi selkeästi esiin neljä pääelementtiä: vankilaan johtaneet syyt, kokemus vankilassa olosta, kokemus vankilassa tarjotun tuen merkityksestä sekä katse vankeuden jälkeiseen tulevaisuuteen. Vankilaan johtaneet syyt kuvaavat vankien elettyä elämää lapsuuden kokemuksista vankeustuomioon saakka. Kokemukset vankilassaolosta selkiyttävät vankilan ja siviilielämän välistä kuilua, jolla on suuri merkitys vangin vankeuskokemukseen. Se pitää sisällään myös vankilan arjen rakenteet ja viranomaisten toiminnan sekä selviytymiskeinot. Kokemukset vankilassa tarjotusta tuesta ja niiden merkityksestä näyttäytyvät parempana elämän hallintana ja lisääntyneenä ymmärryksenä omista aiemmin tehdyistä valinnoista. Tässä on hyvin havaittavissa naisvankien oma motivaatio vastaanottaa tarjottua tukea ja halu muuttaa elämänsä suuntaa. Katse vankeuden jälkeiseen aikaan nojaa hyvin vahvasti vankilassa tarjottuun tukeen ja sieltä saatuihin oppeihin, joiden tarkoitus on valmentaa naisvankia kohti rikoksetonta elämää.

Narratiivisen analyysin tavoitteena on saavuttaa tila, jossa tutkija voi kokemuksien valossa kokea toisen henkilön kokemukset omassa tajunnassaan mahdollisimman alkupe-
räisessä muodossa. Täydellistä ymmärrystä tutkija ei voi kuitenkaan saavuttaa, sillä ker-
rotut tarinat eivät täysin pysty vastaamaan elävää kokemusta, eikä tutkija pysty täysin
eliminoimaan omien elämäkokemusten vaikutusta tutkimuksen tuloksiin. Narratiivi-
sessä analyysissä katse kohdistuu kokemuksen ilmaisuna kertomuksellisessa muodossa,
jossa nämä jaetut kokemukset voivat muokata maailmaa, jossa elämme. Kertomuksissa
erinäisten tapahtumien välille rakentuu syy-yhteyksiä ja motiiveja, jotka heijastavat to-
sitapahtumia. (Tökkäri 2018, 68.) Narratiivinen näkökulma tarjoaa minulle tutkijana hy-
vän lähtökohdan naisvankien kokemuksellisen maailman syvälliseen ymmärtämiseen.

3.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadullisin tutkimusmenetelmin toteutetun tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei
ole olemassa yksiselitteistä ohjetta, vaan tutkija itse tarkastelee luotettavuutta uskotta-
vuuden, siirrettävyyden ja vastaavuuden käsitteiden kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)
Sosiaalityön tutkimuksessa, niin kuin sosiaalityössä yleensäkin, työn kohteena on haa-
voittuvassa asemassa oleva ihminen. Vangit erityisesti ovat herkkä ja sensitiivinen koh-
deryhmä, joka asettaa tutkimukselle erilaisia vaatimuksia. Tämän tutkimuksen aineis-
tosta olevien vankien tunnistetekijät ovat jo etukäteen poistettu ja nimet muutettu yk-
sityisyyden suojaamiseksi alkuperäisen kirjailijan toimesta. Minulla ei ole myöskään hal-
lussani alkuperäisiä haastattelumateriaaleja tai naisvankien henkilötietoja, joten tutki-
mukseen osallistuneiden vankien anonymiteettia on onnistuttu kunnioittamaan (Tök-
käri 2018, 70).

Etenkin traumaattisten kokemusten tutkimisessa tutkijan täytyy olla erityisen sensitiivi-
nen, sillä muistot ovat haastatteluihin osallistuneiden naisvankien omakohtaisia koke-
muksia. Traumakokemukset ja -muistot yritetään tyypillisesti tukahduttaa tai aiheesta
puhumista rajataan itseä ja omia tunteita suojellakseen. Tämä tekee haastateltavista
erityisen haavoittuvaisia tutkijan edessä. Tutkimuksen tarkoitus olisi tuottaa lisäarvoa,
eikä se saa koskaan samalla lisätä tutkittavan tuskaa. (Laurén & Jaago 2022, 161.) Tämä

tutkimus on toteutettu eettisesti ja vastuullisesti kaikkia tutkimuksiin osallistuneita vankeja arvostaen ja kunnioittaen.

Tutkimuksen luotettavuutta tukee tutkimuksen toteuttamisen läpinäkyvyys, joka tarkoittaa tutkimusprosessin auki kirjoittamista, jotta lukijan on helpompi ymmärtää tutkimusprosessi ja tutkijan ymmärryksen muodostuminen (Vilkka 2021). Olen kuvannut tutkimuksen lähtökohdat, teoreettisen taustan Rikosseuraamuslaitoksen, vankeinhoidon ja nais erityisyyden osalta, aineiston valinnan kriteerit, ymmärryksen rakentumisen ja lisääntymisen sekä valitut menetelmät perusteluineen. Tutkimuksen luotettavuutta ja validiutta tukee se, että kirjailija Sonja Saarikoski on toteuttanut aineiston keruun yhteistyössä naisvankien lisäksi myös Hämeenlinnan vankilan sekä Vanajan vankilan kanssa.

Tutkimuksen luotettavuus perustuu lisäksi moniin tilastoihin, vertaisarvioituihin artikkeleihin ja tieteellisiin tutkimuksiin sekä raportteihin, jotka tuovat tutkimukselle lisäarvoa (Tuomi & Sarajärvi 2018). Vilkka (2021) mukaan aineiston koko ei ole tärkeintä laadullista tutkimusta toteutettaessa, vaan aineiston laatu ja vastaavuus. Valitsin aineiston ja teorian tarkasti sekä lähdekriittisesti tutkimuskysymykset mielessä pitäen ja koen, että kaikki käyttämäni lähteet ovat tuoneet lisäarvoa tutkimukselleni. Suomalaisiin naisvankkeihin liittyen on rajallisesti tutkimuksellista tietoa saatavilla eli aineiston keruussa ei ollut ylitarjontaa. Oman arvioni mukaan tarjolla ollut aiempi tutkimustieto ja kokemuksellinen aineisto oli kuitenkin riittävän kattava vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Oma työkokemukseni aikuisten sosiaalityöstä ja kiinnostukseni kohde ohjasivat minut aiheen piiriin. Tutkittava kokemus tai teoreettinen viitekehys eivät olleet minulle entuudestaan tuttuja, joten minun oli tutkijana helppo keskittyä aineistossa esiin nousseisiin kokemuksiin objektiivisesti. Objektiivisuus lisää kokemuksellisuuden tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä (Tökkäri 2018, 70). Objektiivisuus on huomioitu myös tutkimuskysymyksien valinnassa. Koko tutkimuksen ajan pyrin siihen, että en anna ennakkajatusteni ohjata tutkimuksen suuntaa, vaan tehtäväni tutkijana on antaa aineiston johdattaa ajatteluani ja ymmärryksen muodostumista. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä yleistyksiä, vaan se tarjoaa mahdollisuuden nähdä uusia näkökulmia (Vilkka 2021). Näitä näkökulmia tarkastelen sosiaalityön näkökulmasta. Olen noudattanut parhaan kykyni mukaan tutkimuseettisiä periaatteita. Perehdyin huolellisesti van-

keinhoodon teoreettiseen viitekehykseen ja aineistoon sekä antanut tunnustuksen toisten tutkijoiden tekemälle työlle. Aineisto on avoimen rehellisesti analysoitu ja olen tehnyt niistä kokoavia johtopäätöksiä. Sen, kuinka todellisuudessa olen onnistunut tutkimusprosessini toteuttamaan, jää lukijan arvioitavaksi.

4 Naisten kokemuksia vankilassaolosta

4.1 Vankilaan johtaneet syyt

Vankien sosiaalinen huono-osaisuus on usein alkanut jo monia vuosia ennen vankeustuomiota (Suonpää ym. 2021, 207). Koulunkäynti on jäänyt kesken monilla vangeilla, jonka seurauksena oman paikan löytäminen yhteiskunnasta on haastavaa (Saari & Kainulainen 2021, 16). Aineistossa muutama naisvanki kertoi tulleen koulukiusatuksi, ja osalla oli myös oppimisvaikeuksia. Kiusaaminen saattoi loppua vasta, kun kiusattu itse otti koviksen roolin, joka jäi selviytymiskeinoksi myös läpi nuoruuden aikuisuuteen asti.

Päihdetaustan omaaville naisvangeille on tyypillistä, että he ovat jo lapsuudessaan altistuneet päihteiden käytölle, jatkuvalla uhan ja väkivallan ilmapiirille, jossa lapsi on joutunut pakon sanelemana huolehtimaan itsestään ja joskus myös sisaruksistaan sekä selviämään tavalla tai toisella omasta arjestaan. Nämä kokemukset usein sisältävät kaltoinkohtelua ja laiminlyöntiä, niin emotionaalisella kuin fyysiselläkin tasolla. (Salovaara 2019, 37.) Yhdeksän naisvankia toi aineistossa esille, että he ovat lapsena nähneet tai kokeneet väkivaltaa ja todistaneet vähintään toisen vanhemman päihdeongelmaa. Laiminlyönnin kokemuksiin sekoittuu myös yksin jättämisen kokemukset, jossa huoltaja on lähtenyt käyttämään päihteitä ja jättänyt lapsen yksin kotiin. Laiminlyönti- ja kaltoinkohtelukokemukset vaikuttavat suuresti lapsen emotionaaliseen kehitykseen.

Jotkin naisvangit toivat esille, että ovat lapsena karkailleet paljon. Cassandra koki, ettei ollut mitään syytä jäädä kotiin. Hänen äitinsä oli lääkkeiden väärinkäyttäjä ja perheessä oli lähisuhdeväkivaltaa. Äiti oli usein unohtanut hakea hänet myös koulusta. Äidin välinpitämättömyys ja Kassandran karkailu johtivat lopulta huostaanottoon samalla, kun hänen äitinsä lähti vankilaan. Se ei tosin ollut uutta Kassandralle, joka on ollut jo yksivuotiaana äitinsä mukana vankilassa. Useissa eri sijaishuoltopaikoissa hänen rikosmyönteiseen käyttäytymiseensä yritettiin puuttua. Hänellä oli täysi-ikäistyttyään jo huomattavan pitkä rikosrekisteri. Neljä muutakin naisvankia kertoi olleensa eri sijaishuoltopaikoissa lapsuudessaan. Kaikilla heistä oli kokemus juurettomuudesta ja siitä, etteivät he tunne kuuluvansa minnekään. Kuulumattomuuden tunnetta voi selittää monipaikkaisuus, joka tarkoittaa toistuvia asumispaikkojen vaihteluita.

Kahdella näistä lapsena huostaanotetuista oli myös useita psykiatrian osastojaksoja lapsuuden aikana. Paulan lapsi Eveliina oli ensimmäisen kerran uhannut tappaa itsensä jo seitsemänvuotiaana ollessaan sijaisperheessä siskonsa kanssa. Hänelle diagnosoitiin masennusoireinen käytöshäiriö, johon lapsuuden aikaiset elämäntapahtumat ovat vaikuttaneet. Eveliina oli seksuaalisen hyväksikäytön uhri monia vuosia juuri tässä sijaisperheessä. Aineistossa ei käy suoraan ilmi, oliko sijaisisän seksuaalinen hyväksikäyttö alkanut ennen ensimmäistä itsemurhalla uhkaamista vai johtuivatko oireet muista lapsuuden aikaisista kokemuksista. Eveliinan kasvaessa sijaisisä pakotti hänet ottamaan huumeita ennen hyväksikäyttöä. Käytännössä tämä ilmeni ensin jauheen laittamisella ikeeniin ja myöhemmin piikittämällä ainetta suoraan Eveliinan suoneen. Sijaisisää ei tuomittu Eveliinan hyväksikäytöstä, koska hyväksikäytölle ei ollut vuosia tapahtumien jälkeen riittävää näyttöä.

Seksuaalisen väkivallan kokemukset naisvankien keskuudessa ovat yleisiä (Tammi-Moilanen 2020, 9–10). Seitsemän muutakin aineiston naisvankia kertoivat kokeneensa seksuaalista hyväksikäyttöä lapsuudessa tai nuoruudessa. Kokemukset ovat olleet usein toistuvia ja tekijänä ollut joku lähisukuun kuuluva mieshenkilö. Tekoihin oli saattanut liittyä alkoholin tai huumeiden tarjoamista vastineeksi seksistä. Seksuaalisen väkivallan kokemuksia ilmeni myös sijaishuoltopaikoissa, joissa ne saattoivat olla epäasiallista tai halventavaa kommentointia, pyllylle läpsimistä ja puhumattomuuteen kiristämistä. Näiden kokemusten myötä alkoivat usein vihan tunteet miehiä kohtaan ilmetä. Yksi naisvanki toi esille yrityksestä kertoa sukulaismiehen hyväksikäytöstä vanhemmilleen. Myötätunnon ja huolenpidon sijaan hänet hakattiin ja syytettiin valehtelusta. Hyväksikäyttökokemukset aiheuttavat epäluottamusta aikuisia kohtaan. Usean hyväksikäytetyn naisvangin tarinoissa ilmeni yhdistävänä tekijänä kasvuympäristöstä puuttuneet turvalliset ja luotettavat aikuiset. Tämä kokemus vahvistaa yksin pärjäämistä ja selviytymistä, sekä avun kysymisen vaikeutta. Tutkimukset osoittavat, että naisvangit ovat yleensä jo lapsuuden aikaisten haitallisten kokemusten vuoksi rikottu. (Granfelt 2013, 207). Aineistosta nousi esiin myös itsemurhayrityksiä, joillakin jopa useampia. Erilaisten kehoon liittyvien negatiivisten ja haitallisten kokemusten vuoksi kehollinen aistiminen voi olla erityisen vaikeaa.

Päihdemyönteinen ilmapiiri lapsuudenkodissa sekä vanhempien päihdeongelma nostavat riskiä lapsen omalle päihteiden käytölle myöhemmässä elämässä. Päihdemyönteiset

asenteet ja viranomaisten uhka omalle elämäntyyllille periytyvät helposti ylisukupolvisina moraalisinä käsityksinä. Vanhempien päihteiden käyttö tai muu haitallinen toiminta salataan tarkoituksellisesti, jolloin viranomaisten on vaikea puuttua lapsen haitallisiin kasvuolosuhteisiin. Puhumattomuuden taakka voi jatkua aikuisuuteen asti, jolloin myös muut haitalliset kokemukset, esimerkiksi lähisuhdeväkivalta, voi jäädä viranomaisille kertomatta. (Salovaara 2019, 38.)

Moni naisvanki on sekä väkivallan tekijä, että uhri. Salovaara (2019, 140–143) tyypittelee naisvankien tekemän väkivallan kolmeen kategoriaan: väkivallan välttämättömyyteen, oman elämän hallintaan ja väkivaltaan ongelmien ratkaisijana. Väkivallan välttämättömyys liittyy päihdemaailmaan ja -kulttuuriin, jossa vain kovat selviävät. Niissä piireissä väkivalta kuuluu osaksi elämää. Se on osa huumekauppojen ja rikosten kulttuurisia rakenteita, joissa väkivalta on vallan väline ja sillä pyritään saamaa rahallista hyötyä tai korkeampaa arvostusta. Väkivalta oman elämänhallinnan keinona korostaa omaa tahdonvoimaa irtautua lähisuhdeväkivallasta, jossa oikeutetaan itse käyttämää väkivaltaa väkivallan uhrin asemasta. Tässä tyypittelyssä väkivaltaan ei liittynyt oman hyödyn tavoittelua tai tietoista toimintaa. Väkivalta ongelmien ratkaisijana näyttäytyy selviytymiskeinona epämiellyttävissä tilanteissa, joissa naiset kokivat olevansa olosuhteiden uhreja. Väkivallan käyttöä oikeutetaan lapsuuden haitallisten kokemusten tai vaikkapa liian kovan päihtymystilan kautta. Nämä tyypittelyt olivat hyvin selkeästi havaittavissa myös naisvankien kertomuksissa. Näihin tilanteisiin liittyi lähes poikkeuksetta päihteet.

Yhtä naista lukuun ottamatta aineiston naisvangit tekivät rikoksia vain rahoittaakseen oman huumeiden käytön tai huumekauppa oli pienimuotoista. Päihteiden käyttö on monilla naisvangeilla alkanut nuorena. Myöhemmin päihteillä on turrutettu epämiellyttäviä tunteita ja traumakokemuksia. Moni nainen yrittää vieroittua yksin huumeista, koska miesystävien kanssa toistuva riitely saa haluamaan entistä enemmän huumeita.

Lapsuudessaan rikotut nuoret naisen alut altistuvat herkästi päihteiden käytölle, mikä lisää riskiä päätyä väkivaltaisiin ihmissuhteisiin. Monien psykososiaalisten ongelmien kuormittamilla nuorilla on myös iso riski epäonnistumisen kokemuksiin koulussa ja aikuisempana työelämästä syrjäytymiseen. Tällainen eri elämän osa-alueille laajeneva syrjäytyminen altistaa myös rikolliselle toiminnalle. (Granfelt 2013, 209.) Paulalla on takanaan viisi epäonnistunutta avioliittoa ja jokaisessa niistä on ollut perheväkivaltaa. Paulan

parisuhteissa hän on ollut väkivallan uhrin lisäksi väkivallan tekijä. Väkivalta helposti raaistuu jokaisen kokemuksen myötä ja samalla oma herkkyyks kokea ja tuntea karkaa kauemmaksi. Paula on muun muassa lyönyt ex-miestään kirveellä selkään ja puukottanut pohkeeseen. Väkivallan lisääntyminen ja raaistuminen on tyyppillistä lähisuhdeväkivallassa. Paulan mukaan raakaa lähisuhdeväkivaltaa kutsutaan ”Jekyll ja Hydeksi”, koska silmienräpäytyksessä tuntemasi ihminen, onkin joku toinen. Salovaaran (2019, 28) mukaan parisuhteessa esiintyvä väkivalta on yksi piilorikollisuuden muoto, josta vain murto-osa tulee viranomaisten tietouteen.

Kolme aineiston naisvangeista suoritti tuomiota taposta, yksi törkeästä kuolemantuottamuksesta ja neljä muuta tapon yrityksestä. Pois lukien yhden tappotuomion, yhteistä näille kaikille rikoksille on se, ettei heillä ollut tarkoitus tappaa seurustelukumppaniaan, vaan teko oli tehty itseä tai lasta suojellakseen heihin kohdistuvalta väkivallalta. Kaikissa näissä tilanteissa teko oli tehty päihteiden vaikutuksen alaisena. Kielteisiä asioita tapahtuu suurimmalle osalle rikosten tekijöistä ennakkoon suunnittelematta ja usein niihin liittyy myös päihteet (Kainulainen & Saari 2021, 7). Aineistossa ei tullut esille kaikkien naisvankien tuomion syitä, joten kahdeksan vangin tuomio vakavasta väkivaltarikoksesta vahvistaa aiemmin esille tuotuja tilastotietoja.

Nuorena aloitetut ihmissuhteet itseään vanhemman miehen kanssa ovat naisvankien keskuudessa yleisiä. Jo ikänsä puolesta nuoret naisenalut ovat alisteisessa asemassa ja alttiimpia hyväksikäytölle ja pakottamiselle. Aineistosta löytyi useampikin esimerkki siitä, että hyväksikäytön kokemuksista on yritetty kertoa myös viranomaisille. Joissakin näistä tapauksista asia ei edennyt uhrin haluamaan suuntaan riittävien todistusten puuttuessa. Nämä ovat naisvankien ensimmäisiä kokemuksia viranomaisten epäoikeudenmukaisesta kohtelusta ja ne vaikuttavat tulevaisuudessakin heikentävästi uskoon viranomaisia kohtaan. Tulkintani mukaan näissä tilanteissa lähisuhdeväkivalta jää myös viranomaisten toimesta tunnistamatta.

Rikos- ja huumepiireissä rikosilmoituksia ei tehdä, koska ”vasikointi” ei ole sallittua. Siksi ilmoittamatta jää monet seksuaaliset hyväksikäytöt, raiskaukset ja lähisuhdeväkivalta. Paula puukotti itsepuolustuksena aviomiehensä ja kolmen nuorimman lapsensa isän hualassa. Hän sai yhdeksän vuoden tuomion taposta, koska lähisuhdeväkivallasta ei ollut

aiempia todisteita. Aiemmin parisuhteessa tapahtunut parvekkeelta heittokin kuittaantui poliisien toimesta eriävien todisteluiden perusteella sillä, että Paula olisi itse tiputautunut parvekkeelta. Mikäli Paula olisi aiemmin tehnyt rikosilmoituksia kokemastaan lähisuhdeväkivallasta, olisi tuomio saattanut olla lievempi.

Tyypillistä naisvangeille on myös erilaiset yhteydenotot poliisin kanssa. Kyse voi olla virkavallan vastustamisesta, baaritappeluista, (perhe)väkivaltatilanteista ja vähäisemmistä muista rikoksista kuten näpistyksistä, varkauksista, huumausaineiden hallussapidosta ja korttija ajoista. Päihdepiireissä on tavallista myös henkilökorttivarkaudet ja teräaseiden hallussapidot oman turvallisuuden takaamiseksi. Päihde- ja rikostäytteisestä elämästä seuraa usein se, että yksilöltä jää puuttumaan edellytyksiä toimia yhteiskunnassamme vallitsevien sääntöjen ja normien mukaisesti (Salovaara 2021, 174).

Naisten elämäntilanteet ennen vankeutta eivät oikeuta rikoksien tekemistä, mutta heidän epätoivoisia olosuhteitaan ymmärtämällä on helpompi myös ymmärtää, miksi he ovat ajautuneet tekemään epäsuotuisia valintoja (Tubex & Gately 2025). Naisvankien elämän varrelle on mahtunut lastensuojelulaitoksiin sijoittamista, huumeluukuissa selviytymistä, väkivaltaa, asunnottomuutta, päihdekuntoutuksia ja jopa psykiatrian osastojaksoja. Kokemukset vaihtelevat hyväksikäytetyn ja hyväksikäyttäjän välillä. (Granfelt 2013, 207.)

4.2 Kokemus vankilassa olosta

Vankeuskokemus voi olla jokaisella vankeuskerralla erilainen. Osa aineiston naisvangeista oli ensikertalaisia. Kahdella naisvangilla vankeustuomio oli jo viides. Ymmärrettävästi ensikertalaisten vankeuskokemus on erilainen, kuin heillä, jotka ovat jo aiemmasta elämästä oppineet tietämään vankilan arjen rutiinit ja säännöt. Tulotilanteissa päihteitä käyttävillä naisvangeilla oli vieroitusoireita. Kaikki aineiston naisvangit, jotka olivat halunneet kertoa tuomionsa syyn, olivat saaneet vankeutta huumausaine- ja/tai väkivaltarikoksista ja lisäksi myös muista vähäisemmistä rikoksista. Huumausaine- ja väkivaltarikokset näyttäytyivät siis tilastoihinkin verrattuna hyvin yhdenmukaisilta. Jokaisen naisvangin vankilaan tulotilanne on kuitenkin erilainen. Osa päätyy vankilaan ensimmäisen kerran jo pari kymppisenä. Kaksi naisvankia oli raskaana vankilaan tullessa ja näillä kokemuksilla oli merkittävä vaikutus heidän vankeuskokemukseensa.

Vankilan ulkopuolella olevalla elämällä on suuri merkitys naisvangeille. Ikävä lapsia, puolisoa, vanhempia ja ystäviä kohtaan ovat myös vankeuskokemukseen vaikuttavia asioita (Granfelt 2013, 202–204.) Puhelut vankilasta siviiliin maksavat monikertaisesti, joten pelkkään yhteydenpitoon tarvitaan siviilissä olevien taloudellista tukea. Tekstikanava osoittautui vangeille merkitykselliseksi yhteydenpidon tavaksi. Se on kuin vankien Facebook. Sitä kautta läheiset lähettivät viestejä vangeille ja tekstikanavan viestit olivat vangeille toivottuja ja odotettuja.

Useampi naisvanki kertoi olevansa säännöllisesti yhteydessä siviilissä oleviin lapsiin. Yhteydenpito oli kirjeiden kirjoittamista, puheluita ja videovälitteisiä puheluita. Osalla oli myös säännölliset perhetapaamiset. Yksi vangeista asui ennen vankeustuomiota lapsensa kanssa kahdestaan, joten elämänmuutos oli sekä äidille, että lapselle suuri. Vankeuteen tuomitut naiset ovat miehiä yleisimmin olleet ennen vankilaa lähivanhempia lapsilleen, jonka vuoksi ero lapsista tai lapsesta voi olla vankeustuomion suorittamisen vaikein osuus (Salovaara 2019, 180). Aineistossa esiin nousi myös huoli lasten asioiden hoidosta. Tärkeää oli saada vankilapaikka läheltä lapsia tai lasten sijaishuoltopaikka siirretyksi lähelle vankilaa. Puhelut läheisille olivat kuin ääniä sieltä, missä vielä on elämää.

Vankien näkökulmasta yhteydenpito perheeseen ja lapsiin ovat lisänneet emotionaalisen tuen tunnetta ja vähentäneet rikolliseen elämään kiinnittymistä, sillä perhesiteet voivat toimia syynä rikoksista kieltäytymiselle. (Enroos 2021, 244.)

Vanhemmuus ei lakkaa vankeustuomion ajaksi. Sen vuoksi naisvankeja pitäisi tukea paremmin vanhemmuuteen ja lapsisuhteiden yhteydenpitoon sekä yhteisen arjen rakentamiseen vankilan ja siviilin välille. Ne ovat kannatteleva voima, jotka tukevat naisen arjenhallintaa ja läheisiä ihmissuhteita vankilasta vapautumisenkin jälkeen. (Salovaara 2019, 185.) Äitiyden merkitys on myös kulttuurillinen asia, koska naiset ovat yleisimmin ensisijaisia hoitajia lapsillensa. Joissain kulttuureissa äitiys nähdään yhteisöllisempänä, jolloin kaikkien naisten tehtäväksi katsotaan myös toisten lasten perään huolehtiminen. Näissä kulttuureissa naisvankien asema on erityisen heikko, koska yhteisöön takaisin liittyminen on erityisen vaikeaa. (Tubex & Gately 2025.)

Erilaiset traumakokemukset tuottavat naisille toiseuden, erilaisuuden, sosiaalisen eristämisen ja häpeän kokemuksia, joihin liittyy turvattomuus, väkivallan uhka ja epäluottamus toisia ihmisiä kohtaan. Näiden kokemusten vuoksi kehittyä tietynlainen tapa hahmottaa ja tulkita muita ihmisiä ja ympäristöä. (Piippo ym. 2025.) Näistä tavoista tulee selviytymiskeinoja, joiden avulla eletystä elämästä ja sen koettelemuksista on selvitetty. Ne ovat sisäisiä kaltereita, jotka toimivat suojana ja turvana tuskalta ja häpeältä. Samalla ne etäännyttävät omasta herkkyyden kokemuksesta ja kyvyn vastaanottaa välittämistä ja huolenpitoa, jos sellaista olisi tarjolla. (Granfelt 2013, 199.)

Vankilassa päivät ovat hyvin samanlaisia vankilan selkeän arkirytmien vuoksi. Vankilassa-olo kuvautui useamman naisvangan kertomana odotteluksi. Vanki odottaa koko ajan jotakin: seuraavaa perhetapaamista, kotilomaa, oikeudenkäyntiä, tekstikanavan viestiä, asianajajan yhteydenottoa, ajan kulumista, avovankilaan pääsyä, koevapautta, vapautumista tai seuraavaa aikaa omalle päihdetyöntekijälle, koska puhumisen tarve on suuri. Useasti jo vankilassa ollut Paula koki, että vankeus on ainoa aika, kun hänen elämässään on ollut järjestystä. Vankilan säännöllinen arkirythmi ja päivästrukturi loivat ennakoitavuutta, joten sitä kautta arki oli helpompaa vankilassa kuin siviilissä. Myös muiden vankien tarinoista oli tulkittavissa, että vankila vaikutti olevan stressiloma siviilielämään verrattuna, jossa koko ajan elettiin psyykkisessä hälytystilassa.

Vangit laativat itselleen selviytymisstrategioita, joiden avulla pitkäkään vankeustuomio ei välttämättä ole erityisen vaikeaa aikaa. Vankien selviytymistapoja on tunnistettu olevan neljä erilaista. Ensimmäinen tapa on omiin oloihin vetäytyminen. Toinen tapa on kapinoida auktoriteetteja ja olemassa olevia olosuhteita vastaan. Kolmas tapa on sopeutua vankilayhteisöön ja osallistua aktiivisesti toimintoihin, jotka tukevat kuntoutusta. Neljäs tapa on normien ja sääntöjen noudattamatta jättäminen, vaikka hyväksyisikin vankilan yleiset tavoitteet. (Kainulainen 2021, 43). Vangeista lähes kolmasosa vetäytyy mieluummin omiin oloihin, kuin on muiden vankien kanssa (Junttila 2021, 78). Vankila eristää vangit yhteiskunnasta, joka tarkoittaa käytännössä omista arjen toiminnoista ja yhteisöistä erottamista. Eristäminen ja erottaminen vaikuttavat heikentävästi naisvankien kykyyn selvitä omista ongelmista. (Salovaara 2019, 182.) Eristämisestä voi usein seurata eristäytymistä, joka itsessään heikentää vangin toimintakykyä toimia sosiaalisissa suhteissa ja voi siten vaikeuttaa myös vangin integroitumista takaisin yhteiskuntaan (Junttila 2021, 82–83).

Huoli ja ikävä siviiliin jääneitä läheisiä kohtaan olivat naisvankien yleisiä tunteita. Muutama kertoi toistuvista painajaisista, jotka käsittelemättömät tunteet aiheuttivat. Yksinäisyyden tunne nousi myös naisvankien tarinoista. Yksinäisyys oli toisille toivottua ja toisille täysin sietämätöntä. Yksinäisyys tarjosi tukahdutetuille tunteille tilaa nousta esiin ja jokaisella oli omanlaisensa keino käsitellä niitä. Tunteet saattoivat olla häpeää ja syyllisyyttä siitä, mitä on aiheuttanut muille tai surua aiemmin menehtyneen läheisen kuolemasta tai omista traumakokemuksista. Naisvangit kokevat kuitenkin yleisesti vähemmän yksinäisyyden tunteita kuin miehet (Kauhanen 2021, 71; Rautanen ym. 2023, 183). Yksinäisyydestä voi seurata sosiaalista ahdistuneisuutta ja halua eristäytyä muista (Junttila 2021, 79). Eristämisen vaikutus näkyy hyvin Kassandran tarinassa. Hän kertoi vapautuneensa aiemmin viiden vuoden tuomiolta, jonka aikana hän ei nähnyt miehiä. Vapautumisen jälkeen junamatkan kotiin hänen istumapaikkansa oli ollut tuntemattoman ja hyvännäköisen miehen vieressä. Hän seisoi koko matkan kotiin, kun ei uskaltanut istumaan miehen viereen.

Vangeilla on huomattu olevan yksinäisyyden lisäksi korostunut sosiaalinen reaktiivisuus, joka tuottaa ajatuksia siitä, että muut haluavat satuttaa heitä ja tämän vuoksi he itse reagoivat ensin vahingoittamalla muita. Vaikka uusimpaan vankiväestötutkimukseen

(Rautanen ym. 2023) osallistuneista vain pieni osuus oli naisia, tarkasteltaessa sosiaalisen reaktiivisuuden näkökulmasta vankien sosiaalisia profiileja, naisten osuus oli selkeän korostunut. Sosiaalisen reaktiivisuuden ryhmään kuuluvien yleisimmät rikosnimikkeet olivat väkivalta- ja/tai huumausainerikos. (Junttila 2021, 83, 93.) Korkea naisten osuus sosiaalisesti reaktiivisten ryhmään selittää myös naisvankien rikostilastoja, koska naisten yleisimmät rikosnimikkeet ovat nimenomaan väkivaltaan tai huumausaineisiin liittyviä.

Sosiaalinen reaktiivisuus liittyy antisosiaalisen persoonallisuushäiriön piirteisiin, jonka jo aiemmin todettiin olevan yleistä vankien keskuudessa. Myös aineistossa nousi vahvasti esille erilaiset persoonallisuushäiriöt, jotka vankeuden aikana diagnosoitiin. Sosiaalisten suhteiden haasteet ovat korostuneet heillä, jotka ovat saaneet tuomion väkivaltaan liittyvistä rikoksista. Kuitenkaan ketään vankia ei voida täysin kategorisoida tiettyyn ryhmään, koska ihminen on perittyjen ominaisuuksien ja elämän aikana oppimien taitojen ja käyttäytymismallien yhdistelmä. (Junttila 2021, 97–100.) Koska naisvangit ovat kokeneet monenlaista väkivaltaa elämänsä aikana, tulisi vankeuden aikana saada myös väkivaltakäyttäytymiseen liittyvää kuntoutusta, joka edistäisi naisen kokonaisvaltaista kuntoutumista (Salovaara & Lindström 2023). Väkivaltaisista tilanteista voi tapahtua myös vankilan arjessa vankien kesken. Näiden kokemusten määrä suhteessa muuhun aineistoon oli kuitenkin vähäinen, tai niitä ei haluttu tuoda haastatteluissa ilmi.

Moni naisvanki toi esille epäreiluja kokemuksia ja kohtaamisia terveydenhuollosta, sosiaalitoimesta ja myös vanginvartijoilta. Naisvangit ovat kokeneet poisohjaamista, ennakoluuloja, käskyttämistä ja vankilaan liittyvien kuntoutusmahdollisuuksien ja oikeuksien tiedottamatta jättämistä. Naisvangit ovat myös kokeneet kiristystä viranomaisten toimesta esimerkiksi siitä, voiko naisvankia siirtää avovankilaan ilman ehkäisykapselia. Vankien sairauksia tai kipuja oli vähätelty ja hoitoon pääsy oli sen vuoksi viivästynyt. Myös rasistinen kohtelu vanginvartijoiden toimesta romanitaustan vuoksi nousi esille. Viranomaisilta tuleva epäoikeudenmukainen kohtelu vain kasvattaa vihaa ja katkeruutta yhteiskuntaa kohtaan. Vartijoilta saama välinpitämätön kohtelu vahvistaa jo olemassa olevia traumoja erilaisuudesta ja toiseudesta.

Nämä epäreilouden kokemukset heikentävät luottamusta viranomaisten toimintaan. Luottamuksen puute johtaa valehteluun, ei pelkästään oman elämän sosiaalisissa tilanteissa, vaan myös viranomaisten kanssa. Ilman luottamuksellista suhdetta naisvanki ei välttämättä uskalla kertoa ikävistä asioista ja negatiivisesti koetuista tunteista. (Salovaara 2019, 113.) Koska pula vanginvartijoista on välillä suuri, vangit joutuvat viettämään pidempiä aikoja eristyksessä, joka voi johtaa itsetuhoisiin ajatuksiin ja jopa itsemurhayrityksiin. Tarve parantaa vanginvartijoiden ja vankien välistä vuorovaikutusta ja yleisten käytänteiden tiedon siirtoa on tunnistettu (Rantala, Helenius & Kuokkanen 2021, 227–228).

Paulalla on viisi lasta, joille hän toivoi erilaista elämää, kuin mitä itse oli elänyt. Hän tiedosti aiheuttaneensa traumoja lapsilleen. Paulan pahin pelko kuitenkin toteutui. Paulan lapsesta, Sannasta, tuli huumeriippuvainen, joka päätyi myös vankilaan. Tosin vähäisimmistä rikoksista kuin Paula itse. Paulan toinen lapsi, Eveliina, joutui ensikertalaisena vankilaan taposta heti useammaksi vuodeksi. Tämä aiheutti Paulalle, joka itsekin oli vielä vankilassa suorittamassa omaa tuomiotaan, raivon, syyllisyyden ja vihan tunteita sekä pelkoa siitä, että joku yrittäisi kostaa Paulalle lapsien kautta. Tällä oli merkittävä rooli Paulan omaan vankeuskokemukseen. Tämä oli Paulan viides vankeustuomio ja ensimmäinen kerta, kun hän huomasi olevansa väsynyt taistelemaan, väkivaltaan, valehteluun ja rikoksiin. Vasta tällä tuomiolla Paula ymmärsi taustasyitä hänen aiempiin tekemiinsä huonoihin valintoihin. Tällä kertaa hän ei sulkenut silmiänsä pahalta ololta.

Naisvankien tarinoissa ilmeni myös positiivisia ryhmäytymisen kokemuksia. Erilaisista erimielisyyksistä huolimatta, aamua ja muiden vankien kohtaamista odotettiin sekä ystävyyssuhteita luotiin, jotka jatkuivat myös vankeuden jälkeen. Naisvangit havainnoivat vankilassa ollessa myös muita vankeja. Toiset pyrkivät auttamaan nuoria päihde- tai mielenterveysongelmista vankilaan joutuneita naisia ja toiset pysyttelevät omissa oloissaan. Paula, joka itse pyörittä siviilissä omia bisneksiään, huomasi ettei suurin osa naisvankeista ajatelleet kuin rikolliset. Alisa puolestaan tunnisti vankilassa kolme naisvankityyppiä: naiset, jotka olivat mukana miesten huumebisneksissä, naiset, joilla oli oma bisnes ja naiset, jotka olivat päätyneet vankilaan väkivaltaisen miehen vuoksi. Myös nämä naisvankityypit olivat selkeästi havaittavissa aineistosta.

Tulkintani mukaan vankeuden aikana naisvangin elämä vaikuttaisi pysähtyvän, kun samaan aikaan siviilissä elämä jatkuu lähes normaalina. Vanki jää kaikesta siviilielämän tapahtumista paitsi. Se aiheuttaa vangille kaipauksen tunteita siitä, mistä kaikkea menettää: lasten kasvamisen ja lapsen uusien taitojen oppimisen. Sabrina S havahtui elämän ainutlaatuisuuteen, kun hänen kaksikuinen vauvansa huostaanotettiin. Hän ymmärsi, että tulee menettämään koko lapsensa vauva-ajan, eikä hän saa koskaan sitä takaisin.

4.3 Kokemus vankilassa tarjotun tuen merkityksestä

Salovaaran (2021, 175–176) tutkimuksessa naiset suhtautuivat vankeuteen näkemällä sen mahdollisuutena päästää irti päihteistä, väkivallasta ja rikollisesta elämästä. Tällöin vankeus näyttäytyy muutosmotivaation mahdollistajana ja uutena alkuna. Usea naisvanki kertoi saaneensa vankiterveydenhuollon kautta uusia mielenterveyteen liittyviä diagnooseja. Persoonallisuushäiriöt, lapsuuden aikaiset traumat ja ADHD diagnoosit olivat yleisimpiä. Kahdellatoista aineiston naisvangista oli päihdeongelma ja kaksi heistä aloitti vankilassa korvaushoidon. Molemmat kokivat korvaushoidon positiivisena muutoksena elämälleen.

Apua uusien diagnoosien ja tunne-elämän käsittelyyn he saivat psykologilta ja päihdehoidosta. Uudet diagnoosit antoivat lisää ymmärrystä omasta toiminnasta. Se saattoi selittää huonoa koulumenestystä, sosiaalisia ongelmia tai tarvetta olla jatkuvasti liikkeellä. Moni naisvanki osallistui aktiivisesti väkivaltarikoksille suunnattuihin aggression hallintaa ja impulssikontrollia tukeviin ohjelmiin, sekä työstivät ADHD-omahoitokirjaa. Muutama heistä opiskeli tai kävi töissä. VINN-ohjelman oli myös muutama naisvanki suorittanut. Vapaa-aikoina vangeilla on mahdollista osallistua liikuntaan tai muuhun harrastustoimintaan (Suonpää ym. 2021, 203). Aineiston naisvangit kertoivat vaihtelevasti vapaaohjelmiin osallistumisesta. Yksi sai harjoitella huonekalujen restaurointia ja toinen osallistui musiikkikursseille. Neulominen ja lukeminen ovat myös monelle naisvangille mielekästä ajanvietettä. Jotkin naisvangit kokivat, että vankilassa käydään kaupaa osasto-, koulu-, työ- ja avolaitospaikoista. Tämä kaupankäynti oli riippuvaista siitä,

kenen vartijan kanssa oli hyvissä väleissä. Naisvankien osallisuuden kokemukset ovat yleisesti vahvempia, kuin miesvangeilla (Rautanen ym. 2023, 198).

Kaikille vangeille ei ole Rikosseuraamuslaitoksen resurssipulan vuoksi mahdollista tarjota rangaistusajansuunnitelmaan kirjattuja ja suunniteltuja toimintoja. (Suonpää ym. 2021, 204). Kuntoutukseen sitoutuminen voi menettää merkityksen, jos vapautumisen jälkeen ei ole näkyvissä turvallisen elämän edellytyksiä (Granfelt 2013, 214). Olisi tärkeää, että naisvangilla olisi mahdollisuus osallistua vertaistuellisiin ryhmiin aina, kun haetaan. Vertaistukiryhmässä jaetaan kokemuksia, tunteita, ajatuksia ja tietoisuutta siitä, että en ole ainoa, joka on kokenut tällaista. Vertaistukiryhmiin osallistuminen lisää naisvankin sosiaalista käyttäytymistä ja vahvistaa elämänmuutosta tukevia selviytymismekanismeja. Vertaistuen avulla on mahdollista saada lisää toivoa ongelmista selviytymiseen. (Salovaara & Lindström 2023.) Rangaistusajansuunnitelman toteutuminen suunnitellusti on aina vankin ja viranomaisten yhteistyön tulos (Rantala ym. 2021, 235).

Naisvankit kokivat yleisimmin saavansa monenlaista apua ja tukea perheeltä tai vankilan ulkopuolisilta kavereilta. Kolmannes naisvangeista sai mielestään paljon tukea myös vankilan työntekijöiltä. (Rautanen ym. 2023, 191.) Tämä selittää suurta naisvankien ensikertalaisten määrää, koska vankilassa oloaikana tukea ja apua otetaan vastaan. Eveliina ja Sanna kokivat, että heidän äitinsä Paula, oli heidän suurin kannustajansa. Paula kannusti osallistumaan kaikille mahdollisille kuntoutuskursseille, jotta elämänhallinta lisääntyisi ja pääsisi irti päihteistä. Paula ymmärtää itse monta kertaa vankilassa olleena kuntoutuksen merkityksen tulevaisuudelle. Eveliina osallistui osittain äitiänsä miellyttääkseen kaikille tarjolla oleville kursseille. Monesta kurssin tuomasta positiivisesta asiasta huolimatta Eveliina ei pääse eroon ajatuksesta, että hän on jollain tavalla ”viallinen”. Myös Sanna on tuntenut olevansa aina jollain tapaa vääränlainen. Hän kokee, että korvaushoito on ainut mikä häntä auttaa. Hän ei koe, että keskustelutuen avulla hän saisi apua. Tämä on tulkintani mukaan seurausta puhumattomuuteen oppimisesta.

Muutosmotivaation lähteenä voi olla läheisten tarjoama tuki, päihteetön elämä, uuden ammatin opiskelu, avovankilaan siirron saaminen tai toiveena ajatus kokemusasiantuntijuudesta, jossa voisi auttaa muita vankeja pääsemään takaisin yhteiskuntaan kiinni. Aineistossa selkeästi suurin motivaation lähde oli kuitenkin lapset. Kassandran ainut ta-

voite oli aloittaa väkivallaton ja rehellinen elämä lapsensa vuoksi. Sosiaalisten rakenteiden merkitys korostuu vankien elämän käännekohdissa, joita voi olla työllistyminen, uusi parisuhde tai lapsen syntymä. Nämä tarjoavan vangille muuta mielekkyyttä rikoksettomaan elämään ja voivat tukea rikoksista luopumista. (Suonpää ym. 2021, 199.)

Sabrina S:n lapsi syntyi vankilassa ja pian syntymän jälkeen he siirtyivät vankilan perheosastolle, jossa hän pystyi samalla käsittelemään turvallisesti menneisyyden tapahtumia. Vaikka hän hoiti vauvaa henkilökunnankin mukaan hyvin ja hän oli koko vankilassa oloajan ottanut aktiivisesti tukea vastaan ja ollut ilman päihteitä, lastensuojelu päätti kiireellisesti sijoittaa kaksi viikkoisen vauvan. Siitä alkoi huostaanoton valmistelu. Sabrina koki hetkellisesti, ettei millään ollut enää merkitystä, ja hän retkahti vankilassa huumeisiin. Hänen ainoa tavoite oli kuitenkin saada lapsi takaisin. Hän halusi sitä enemmän kuin huumeita tai mitään muuta koko maailmassa. Hän ei kuitenkaan saanut lastensuojelusta vastausta siihen, miten hän voisi siinä onnistua. Hänestä tuntui, että hänen äitiensä riistettiin häneltä. Salovaaran (2019, 36) mukaan naisvankien motivaatio päihteiden käytön lopettamiseen ja elämänhallinnan lisääntymiseen on olematonta juuri lapsen huostaanoton jälkeen. Naisvanki voi kokea, ettei hänellä ole mahdollisuuksia ottaa enää vastuuta lapsesta tai saada edes tapaamisoikeuksia. Huostaanoton hetkellä olisi erityisen tärkeää saada ulkopuolista apua huostaanoton prosessoimiseen turvallisessa tilassa. Kun naisvangilta viedään vastuu lapsen hoidosta, katoaa tyypillisesti samalla lastensuojelun vanhemmalle tarjoamat tukitoimet ja viranomaisen valtasuhde sekä kontrolli, joka mahdollistaa kontrolloimattoman päihteiden käytön. Tämä sama toimintatapa ilmeni myös muutaman muun naisvängin tarinoista.

Australialaisen tutkimuksen (Tubex & Gately 2025) mukaan on havaittu kahta eri toimintamallia niille naisvangeille, jotka ovat äitejä. Toiset äidit pitivät tiiviisti yhteyttä lapsiin ja taistelivat oikeuksistaan tavata lapsiaan. Toiset äidit tarkoituksellisesti etäännyttivät itsensä lasten elämästä välttääkseen omaa ja lasten henkistä kipua tapaamisen jälkeiseltä eron hetkeltä, tai siksi, että he halusivat suojella lastaan vankilaympäristöltä. Yhteydenpito lapsiin tai tapaamiset vankilassa vaativat aina ulkopuolista tukea ja apua lasten holhoajilta, eikä kaikilla naisvangeilla ole sitä saatavilla. Se minkä toimintamallin naisvanki valitsee, riippuu usein vankeustuomion pituudesta.

Vankilassa olevat vanhemmat toivovat usein, että suhdetta lapseen voisi yrittää uudelleen rakentaa, mutta vuosia kestävät vankeustuomiot lasten ollessa alaikäisiä saavat lapset kiintymään enemmän heitä hoivaaviin henkilöihin, kuin vankilassa olevaan vanhempaan. Tämän vuoksi myös yhteys lapsiin voi hankaloitua, tai jopa katketa. (Enroos 2021, 256–257.) Vankeus vaikeuttaa merkittävästi myös vangin lapseen, sillä se tuo mukanaan usein myös huoltajuussuhteen ja asuinjärjestelyjen muutoksia (Salovaara & Lindström 2023). Äitiyden tukemisen kautta naisvanki voi saada sellaista huolenpitoa ja huomiota, jota ei ole ennen kokenut (Granfelt 2013, 204). Kassanda on nuorena synnyttänyt kuolleen lapsen, joten hän teki vankilassaoloaikana kaikkensa, jotta ei menettäisi toista lastansa. Hän järjesti vankilan aikana itselleen asunnon ja säännölliset tapaamiset, jotta yökyläilyt mahdollistuisivat heti vapautumisen jälkeen.

Myös oma suhde omaan vanhempaan voi herättää uusia tunteita. Nelli koki huonomuuden tunnetta siitä, ettei itse ole voinut olla yhtä hyvä äiti kuin hänen äitinsä on kahdeksan lapsen yksinhuoltajana ollut. Kun vanki miettii elämäänsä ja tekemiensä valintojen seurauksia ammattilaisen kanssa, vanki saa lisää ymmärrystä omalle toiminnalleen, joka auttaa vankia tunnistamaan tilanteita, joissa hän voisi tulevaisuudessa toimia toisella tavalla.

Suomalaisiin naisvankeihin liittyvissä tutkimuksissa (Granfelt 2013; Salovaara 2019) nousee esille naisten kokemus ja havahtuminen omasta haitallisesta elämäntyylistä vankeustuomion aikana. Pitkä ehdoton vankeustuomio koettiin pelastuksena ja uutena mahdollisuutena päästää irti entisestä elämäntilanteesta. (Granfelt 2013, 210; Salovaara 2019, 186). Vankila tarjoaa tilaa ja aikaa pohtia tekemiään valintoja. Lisääntyneen itsetuntemuksen ja vankilayhteisön tuen kautta naisvanki voi löytää motivaation lähteitä elämänsuunnan muuttamiseksi. (Salovaara 2019, 200.)

Aineistossa nousi esille pelko ja tunne siitä, ettei ole keinoja vaikuttaa tulevaisuudessa eteen tuleviin tapahtumiin. Nämä tunteet saattoivat olla muutoksen alulle laittajia. Osallistumalla useisiin eri toimintoihin tavoitteeseen pääsy voi olla mahdollista. Esimerkiksi avovankilaan siirto edellyttää rangaistusajansuunnitelmaan kirjatun suunnitelman toteutumista. Välillä on kuitenkin myös niitä tilanteita, joissa omasta motivaatiosta ja yrittämisestä huolimatta tavoitteeseen ei voi päästä. Ne ovat silloin riippuvaisia ulkoisista

tekijöistä. Esimerkiksi lastensuojelusta tai vankien ylitäytön vuoksi tehdyistä vankien siirroista. Nämä tilanteet saivat jotkut naisista lannistumaan ja he kokivat, että heille voi tehdä ”ihan mitä tahansa”. Se sama tunne, joka heille oli jäänyt lapsuuden sijaishuoltopaikkojen vaihtelusta ja hyväksikäytöistä sekä väkivallasta. Se, että muut eivät uskoneet omaan elämänmuutokseen, lisäsi heidän kokemustaan väärinymmärretyksi tulemisesta.

4.4 Katse vankeuden jälkeiseen tulevaisuuteen

Vankilan kuntoutuksen tehtävä on valmentaa vankia kohti vapautumista ja edistää vangin omaa kykyä toimia yhteiskunnassamme vallitsevien sääntöjen mukaisesti. Suurena tavoitteena on integraatio ja rikokseton elämä. Rangaistuksen suorittaminen voi olla aseteitaista. Moni vankeusvanki pääsee avolaitoksen tai koevapauden kautta harjoittelemaan siviilielämän arkea. Tuolloinkin kontrolli on edelleen viranomaisilla. (Salovaara 2019, 199.)

Vankeuden jälkeinen integroituminen edellyttää pitkäjänteistä kuntoutusta ja tukea kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. Henkilöllä tulisi olla asunto, mielekästä tekemistä, päihteettömyyteen tukeva sosiaalinen verkosto ja lähisuhteet, oikeat yhteiskunnalliset palvelut ja kokemus hyväksytyksi tulemisesta. (Salovaara & Lindström 2023.) Yhteiskuntaan integroituminen siis vaatisi lähes kaikesta vanhasta ja tutusta irtautumista. Irtautumista päihteistä, rikosten tekemisen lopettamista, koko sosiaalisen verkoston, identiteetin ja arjen muuttamista. Yhdenkin osa-alueen muuttaminen vaatii paljon voimavaroja ja motivaatiota, sekä monialaista tukea eri viranomaisilta. (Salovaara 2021, 176.) Mikäli elämän perusedellytykset vaikuttavat täyttyvän vapautumisen jälkeen, vapautumisen suunnittelu vankilassa on tutkimusten mukaan todettu lisäävän vangin koettua hyvinvointia ja yhteiskuntaan integroitumista. (Kainulainen 2021, 54; Kauhanen 2021, 74; Salovaara 2019, 197).

Vankilasta vapautumisen jälkeen voi odottaa kymmenien tuhansien velat, joiden lisäksi saattoi olla myös huumevelkaa. Se herättää naisvangeissa pohdintoja siitä millaiset ovat realistiset mahdollisuudet aloittaa elämä alusta. Velan maksuja riittää loppuelämän ajalle ja huumevelan perijät aiheuttavat jatkuvaa olan yli kurkkimista. Muiden ihmisten

”normaalia elämää” voi olla vaikea elää, koska se ei ole naisvangille ollut koskaan normaalia, yleensä ei edes lapsuudessa. Normaaliin elämään opettelu voi kestää koko loppuelämän.

Vaikka yhteiskunnan tarjoamaa tukea otettaisi vastaan, ei kotipaikkakunnalta välttämättä saada järjestettyä vankilasta vapautuvalle asuntoa. Joissakin tilanteissa asumista ei aina suunnitella riittävästi etukäteen sosiaalityön ja vankilasta vapautuvan kanssa. Maksuhäiriömerkintä, hädät ja rikosrekisteri sulkevat monia yhteiskunnan ovia ja niiden aukaisemiseen tarvitaan ammattilaisten tukea jo vankilassaoloaikana. Päihdeongelman käsittely vankilassa voi tuntua toissijaiselta, jos vapautumisen jälkeen asunnottomana olo ja toivottomuus ovat todennäköisin suunta. Kadulle vapautuminen enteilee suurella todennäköisyydellä uutta vankeustuomiota. (Granfelt 2013, 215–216.) Asunnottomien naisten tilanne päihdemaailmassa on hyvin haavoittuva ja se pitää naista kiinni rikollisessa maailmassa. Pitkään asunnottomana ollut naisvanki Maisa järjesti usein majapaikan eri miesten asunnoista, joissa vastineeksi piti antaa seksiä, huumeita tai tehdä pyydetty rikos. Jos vapautumisen jälkeen elämisen perusedellytykset eivät näytä täyttyvän, ei tulevaisuuden suunnitteluun moni vanki jaksa panostaa. (Kauhanen 2021, 75.)

Vangin oma kyky ja kapasiteetti vastaanottaa vankilan tarjoamaan tukea vaikuttaa ratkaisevasti vangin elämään suuntaan. Aineiston perusteella osa vangeista oli valmiita vastaanottamaan apua jo ensimmäisellä vankeustuomiollaan ja toiset eivät. Vanki-identiteetti voi jo ensimmäisellä vankeustuomiolla muodostua osaksi omaa persoonaa. Eräs naisvanki kuvasikin vankinumeroansa toiseksi henkilötunnukseksi. Identiteetin muutos henkilöstä vangiksi voi itseasiassa vahvistaa vangin rikollista identiteettiä ja voi sitä kautta heikentää integroitumisen onnistumista. Mikäli vankeuden jälkeinen integraatio jää heikoksi, voi syy olla myös vankilaa edeltäneessä, ehken jo pitkään jatkuneessa, huono-osaisuudessa. (Suonpää ym. 2021, 200–202.)

Naisvangeista, jopa 40 prosenttia vapautuu vankilasta ilman työ- tai opiskelupaikkaa (Rautanen ym. 2023, 229). Naisvangin integroituminen vaatii vangilta kokonaan uudenlaisen elämän opettelun. Se vaatii rohkeutta kokeilla omia rajoja ja välillä siihen kuuluu myös epäonnistumiset. Muutostyöskentely vaatii vangilta runsaasti omaa motivaatiota ja yhteiskunnan tukea häpeän ja stigmojen murtamiseksi sekä oikeanlaisiin palveluihin

pääsemiseksi. (Salovaara & Lindström 2023.) Vankilasta vapautuneet ovat myös aikuisen sosiaalityön näkökulmasta katsottuna erittäin haastavasti yhteiskuntaan integroitava joukko. Vankilatuomionsa suorittaneet hyötyisivät jo vankilassa alkaneesta intensiivisestä muutostyöskentelystä, mutta sekä aikuissosiaalityön, että vankilan resurssit, eivät välttämättä riitä vastaamaan vankien tarpeita. Myöskään monen vangin tarvitsema päihdehoito ei usein vastaa todellista tarvetta vapautumisen jälkeen. (Salovaara & Lindström 2023.)

Usea vanki miettii vankeuden jälkeistä aikaa. Vapautuminen on odotettua ja toivottua, mutta samalla se aiheuttaa ahdistusta ja epäonnistumisen pelkoa. (Granfelt 2013, 200.) Vankeusajan vaikutus vangin tulevaisuuteen on riippuvainen yksilöllisistä tekijöistä ja elämänhallintaa lisäävien tukitoimien vastaanottamisesta (Suonpää ym. 2021, 203). Ne naisvangit, jotka kykenivät näkemään vankeuden jälkeiseen aikaan ja joilla oli mielikuva siitä, millaista he haluaisivat uuden elämän olevan, ottivat vankilassa tarjottua tukea vastaan. He osallistuivat monille kuntouttaville kursseille ja työskentelivät aktiivisesti päihdeongelmasta parantuakseen. Kaikkien näiden vankilassa tarjottavien kurssien pohjimmainen tarkoitus on valmentaa vankia vankilan jälkeiseen elämään. Kaikki vangit eivät välttämättä vielä vankeudessa ymmärrä tarjotun tuen ja kurssille osallistumisen merkitystä, koska niiden tulokset näkyvät vasta vapautumisen jälkeen.

Vankeus tarjoaa mahdollisuuden pysähtymiselle, joka tarjoaa tilaa oman ajattelutavan muuttamiselle (Salovaara & Lindström 2023). On paljon myös vangista itsestä kiinni, miten hän mahdollisuutensa käyttää. Sabrina S kirjoitti vankilasta vapautuessaan kiitoskirjeen kaikille häntä tukeneille vankilatyöntekijöille. Kirjeessä hän kertoi, että Vanajan avovankila on hyvä paikka kasvaa ihmisenä. Tämä kokemus tukee myös vankiväestötutkimuksen (Rautanen ym. 2023) tutkimustuloksia, sillä avovankiloissa naisvangit ovat selkeästi tyytyväisempiä elämänlaatuunsa kuin miesvangit (Kainulainen 2021, 48).

5 Johtopäätökset

Naisvangeista voi helposti tulla mieleen Orange is the New Black -TV-sarja, jossa seurataan Piper Kermanin ja muiden naisvankien elämää amerikkalaisessa vankilassa. Kuten tässä sarjassa, niin aidossa elämässäkin, jokaisen naisvangin vankilaan johtanut tarina ja vankeuskokemus on erilainen. Vankila itsessään ei ole aineistonkaan naisvankien ongelma. Syyt vankilaan päätymisestä ovat tapahtuneet vuosia aikaisemmin, kenties jo lapsuudessa. Pitkään jatkuneena turvaton kasvuympäristö muuttuu ”normaaliksi” elämäksi. Lapsi oppii selviytymään turvattomissa ihmissuhteissa, kätkemään tunteensa ja valehtelemaan. Lapseen on voinut kohdistua väkivaltaa tai hän on voinut nähdä sitä. Se voi kasvattaa riskiä sille, että hänestä itsestä tulee myös myöhemmin väkivallan tekijä tai uhri. Myös päihteiden käytön malli voidaan oppia omilta vanhemmilta ja ylisukupolvinen kierre on valmis. Aineiston mukaan monissa tapauksissa on lastensuojelu ollut mukana perheen elämässä, mutta tuki on ollut riittämätöntä, tai sijaishuoltopaikasta ei ole saatu riittävästi korjaavia kokemuksia elämänsuunnan muuttamiseksi. Näissä tilanteissa vahinko ehti jo tapahtua ja apu saapui liian myöhään.

Australialaisen tutkimuksen (Tubex & Gately 2025) mukaan yhteiskunnan rakenteet eivät ole pystyneet suojaamaan naisvankeja lapsuuden aikaisilta haitallisilta ja traumaattisilta kokemuksilta, jotka ovat johtaneet lopulta rikosten tekemiseen ja vankeuteen. Aineistossa esiintyvien naisten elämänpoluissa oli paljon samoja elementtejä. Naisten elämää varjostavat lapsuuden haitalliset kokemukset, mielenterveysongelmat, päihteiden väärinkäyttö, epäterveet ihmissuhteet, asumisen epävarmuus ja traumakokemukset sekä toistuvat kontaktit poliisin ja rikosoikeusjärjestelmän kanssa. Päihdeongelman ratkaisemiseksi henkilö ajautuu tekemään toistuvasti rikoksia. Päihteiden käytöllä pyritään turruttamaan traumakokemukset ja tunteet, jotka ovat liian voimakkaita yksinään käsiteltäviksi.

Jos turvattoman lapsuuden kokenut nuori tipahtaa yhteiskunnan turvaverkosta, hän löytää haitalliset ihmissuhteet ja piirit, joissa hänet huomataan ja hyväksytään. Hyväksyntä ei kuitenkaan ole aitoa, vaan tekojen ja valintojen kautta rakentuvaa yhteistä säännöistä ja normeista piittaamattomuutta. Ne piirit voivat naisvangin lapsuuden kokemusten mukaan vaikuttaa ”normaaleilta”. Ne piirit, joissa on väkivaltaa, päihteiden käyttöä, rikoksia

ja hyväksikäyttöä. Pitkään jatkuneena tämä haitallinen ympäristö altistaa naisen monenlaisille haitallisille kokemuksille. Etenkin päihdeongelmaiset naiset tulevat usein henkisen ja fyysisen väkivallan lisäksi myös raiskatuiksi ja alistetuiksi. Jossain vaiheessa toistuvasti pahoinpideltyjen ja raiskattujen naisten mitta tulee täyteen ja tilanne eskaloituu väkivallantekoon. Usein näihin tilanteisiin liittyy myös päihteet. Joissakin tapauksissa nainen itse tulee surmatuksi, tai niin kuin aineistoni usealle naisvangille kävi, he riistävät toiselta hengen omaan henkeen ja terveyteen kohdistuneessa väkivaltilanteessa. Naisvankien erityispiirteet ja taustat tiedostamalla on helppoa ymmärtämään miksi naisvangit ovat usein tuomittu väkivaltarikoksista. Salovaaran (2019, 33–35) mukaan lapsuuden kokemukset eivät aina selitä päihteiden käyttöä, vaan huumausaineiden käyttö voi olla puolisoita opittu tapa. Taustalla voi olla myös mielenterveysongelmia, myös niitä, jotka ovat muotoutuneet traumakokemusten ja epäterveiden sosiaalisten suhteiden kautta. Miesvangeilla perhe ja parisuhde on rikoksettomaan elämään kannustava tekijä, kun taas naisille parisuhde on rikollisuudelle altistava tekijä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista on elää suomalaisessa vankilassa naisen näkökulmasta ja mikä merkitys vankilan tarjoamalla tuella on. Tutkimustuloksena hahmottui neljä pääelementtiä. Vankeuskokemukseen vaikuttavat elementit olivat vankilaan johtaneet syyt ja kokemus vankilassa olosta. Vankilaan johtaneet syyt nousivat merkittävän suureksi tekijäksi vankeuskokemukseen, sillä naisvanki hahmotti vankeuden aikana ympärillä olevia ihmisiä, vankilan henkilökuntaa ja muita vankeja, aiemmin eletyn elämäkokemuksen kautta. Vankeuskokemukseen vaikuttivat vankeustuomion pituus ja aiemmat vankeuskokemukset.

Vankeuden aikana naisvängin elämässä oli havaittavissa selkeä vankilan ja siviilielämän välinen kuilu. Aineiston naisvangit pitivät pääsääntöisesti yhteyttä perheeseen ja lapsiin. Vankeudessa naisvängin elämä siirtyi odotustilaan, kun siviilissä elämä jatkui normaalisti. Vankeusaika ilmeni siviiliin päin jatkuvana odotteluna, kun he odottivat seuraavaa puhelua, perhetapaamista tai tekstikanavan viestiä. Vankeus näyttäytyi siviilielämää helpompana, sillä vankilan arjessa oli järjestystä ja struktuuria ympärillä olevan jatkuvan turvattomuuden, väkivallan ja päihteiden käytön sijaan. Toisaalta yhteiskunnasta eristäminen aiheutti yksinäisyyden, syyllisyyden ja häpeän tunteita ja jokaisella oli oma tapansa käsitellä niitä. Vaikka naisvankien välillä oli erimielisyyksiä, naisvangit kuitenkin

vaikuttivat viihtyvät porukoissa ja muodostivat ystävyssuhteita, jotka jatkuisivat vankeuden jälkeenkin. Vartijoiden epätasa-arvoinen kohtelu vaikutti naisvankien kokemukseen negatiivisesti ja se vahvisti jo olemassa olevia traumoja erilaisuudesta.

Koska kahdella naisvangeista oli takanaan useampi vankilatuomio, elämä hahmottui siiviliin ja vankilassa olon vaihteluna. Jokainen vankeustuomio on erilainen kokemus. Pitkää tuomiota suorittaneiden vankeusaikana Hämeenlinnan vankilasta tuli naisvankila, joka muutti osittain kokemusta vankilassa olostani. Naisvangit kokivat olevansa syrjäytettyjä vankilan sisällä miesten kanssa, koska nais- ja miesvangit eivät saaneet työskennellä tai ulkoilla samoissa paikoissa tai olla muutoinkaan tekemisissä toistensa kanssa. Miesten lähdettyä Hämeenlinnan vankilasta tarjoutui naisvangeille uusia työ- ja kurssimahdollisuuksia, joita ei aiemmin ollut. Myös vessanpöntölliset sellit vapautuivat naisten käyttöön.

Vankilassa tarjotun tuen merkitykseen hahmottui aineistosta kaksi muuta pääelementtiä. Ne olivat kokemukset tarjotusta tuesta ja sen merkityksestä sekä vankeuden jälkeinen aika, joka pohjautuu vankilassa tarjottuun tukeen. Vankilassa naiset ottivat pääsääntöisesti tarjottua apua ja tukea vastaan ja useampi heistä kuvasikin ymmärryksensä laajentuneen. Uudet diagnoosit ja väkivallattomaan elämään tukevat kurssit antoivat lisää ymmärrystä omasta tilanteesta ja tavoista toimia erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Vankilassa sai myös opiskella tai tehdä töitä, jotka auttoivat tulevaisuuden suunnittelussa ja toivat mielekästä tekemistä vankilan arkeen. Vankila tarjosi tilaa ja aikaa pysähtymiseen, itseensä tutustumiseen sekä oman elämänsuunnan etsimiseen.

Suurimmalla osalla aineiston naisvangeista oli päihdeongelma. Se kuinka hyvin naisvanki sitoutui päihdehoitoon, antoi suuntaa myös vankeuden jälkeiselle ajalle ja muihin kuntouttavien kurssien osallistumiselle vankeuden aikana. Naisvankien motivaatiot elämänsuunnan muuttamiseksi olivat vaihtelevat, eivätkä kaikki olleet valmiit vielä ensimmäisellä vankeuskerralla ottamaan riittävästi tarjottua tukea vastaan. Pitkä vankeustuomio osoittautui pelastukseksi, sillä sen aikana sai riittävästi harjoitella väkivallattomia sosiaalisia taitoja, jotka tukevat integraatiota vapautumisen jälkeen. Pandemian vaikutus näkyi vankeinhoidossa lisääntyneinä eristyksinä ja kuntouttavien palvelujen, työ tai opiskelumahdollisuuksien puutteena sekä rajoitettuinä perhetapaamisina. Pandemia vaikutti vankeuskokemukseen ja tarjotun tuen merkitykseen negatiivisesti.

Suurin motivaation lähde elämänsuunnan muuttamiseksi oli lapset. Aineiston perusteella ilmeni, että raskaudet olivat suurimmilta osin olleet vahinkoja, mutta raskaana olevat naisvangit kokivat raskauden uutena mahdollisuutena, jossa elämällä voisi olla muutakin tarjottavaa kuin päihteet. Lapset olivat motivaation lähteenä myös niissä tilanteissa, joissa lapset olivat jo ennen vankilaan tuloa huostaanotettu. Vankeuden jälkeinen aika on jatkumoa sille, kuinka hyvin tai heikosti naisvanki ottaa vankeuden aikana tarjottua tukea vastaan. Yhteiskuntaan integroituminen edellyttää, että henkilö oppii elämään yhteiskunnassamme siinä vallitsevien sääntöjen puitteissa (Salovaara 2019, 238). Integraation onnistumisen edellytykset ovat hyvät, jos naisvangilla on omaa motivaatiota, riittävä yhteiskunnan tuki ja palvelut vapautumisen jälkeen.

Naisvankien kuntouttamisen polkuja tulisi kehittää, sillä nykyinen miesvaltainen vankilastrukturi ei palvele naisvankien tarpeita. Junttila (2021, 100–101) korostaa, että sosiaalisesti reaktiivisten ryhmään kuuluvien vankien kuntoutukseen tulisi kiinnittää merkittävästi enemmän huomiota, sillä yhteiskuntaan integroituminen edellyttää sosiaalisia taitoja ja rationaalista kykyä kontrolloida omaa toimintaa. Myös Australiassa tehdyssä tutkimuksessa (Tubex & Gately 2025) on havaittu naisvankien elämänpolkujen olevan hyvin erilaiset kuin miehillä.

Naisvankiselvityksessä (Tammi-Moilanen 2020, 88) ja vankiväestötutkimuksessa (Rautanen ym. 2023, 52–53) tuli esille, että vankiterveydenhuoltoa tulisi kehittää, jotta vankien terveydellisiin haasteisiin voitaisi saada positiivinen muutos heti vankeuden alussa. Seksuaaliväkivaltaa kohdanneelle naisvangille voisi olla eheyttävä kokemus, kun häntä hoitava terveydenhuollon ammattilainen olisi nainen. Vankilan henkilökunnalle tulisi tarjota yleisesti lisää nais erityistä ja sukupuolisensitiivistä koulutusta, joita on jo kehitetty Kanadassa, Skotlannissa, Englannissa ja Ruotsissa. Myös vanginvartijoiden neurokirjon koulutusta tulisi lisätä. (Tammi-Moilanen 2020, 64.)

Moni naisvanki on elämänsä aikana kohdannut useita traumaattisia tilanteita, joiden vuoksi usko viranomaisiin on kapeutunut. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että naisvankien kanssa työskentelevät ammattilaiset pystyisivät toimimaan traumatietoisesti. Traumatietoisessa ajattelussa ja kohtaamisessa olisi tärkeää, että naisvankin tukiverkostossa ei olisi paljoa vaihtuvuutta. Naisvangeille ja muillekin traumataustaisille asiakkaille jatkuvat elämäntarinan toistamiset nostavat koetut traumakokemukset pintaan. Sitä kautta

ne ylläpitävät traumakokemusta, jolloin menneestä on vaikeaa päästää irti. (Anderson ym. 2020.) Myös Miller ja Najavits (2012) korostavat traumainformoitua työtettä ja hoitoa, sillä sen avulla ammattilainen voi tunnistaa asiakkaassa trauman vaikutukset ja pyrkiä minimoimaan uudelleentraumatisoitumisen mahdollisuudet. Traumainformoitu työote voi oikein käytettynä vähentää rikoksen uusimiseen liittyviä riskitekijöitä ja se tukee myös vangin saamaa päihdehoitoa. Myös sosiaalipalveluja tulisi kehittää traumatietoisempaan suuntaan (Piippo ym. 2025). Uskoisin traumainformoidun työtteen olevan hyödyksi myös aikuisten sosiaalityössä vankien tukemisessa kohti rikoksetonta elämää.

Aineistossa ei käynyt ilmi, saivatko naisvangit tukea aikuisten sosiaalityöstä tai millainen yhteistyösuhde vankeuden aikana aikuisten sosiaalityöhön on luotu. Sosiaalityöntekijän tapaamiset vaikuttivat olevan vankilan sisällä työskentelevän sosiaalityöntekijän tapauksia. Aikuisten sosiaalityön näkökulmasta naisvankin auttaminen vaatii intensiivistä ja pitkäkestoista tukea, joka alkaisi jo vankilassaoloaikana (Salovaara & Lindström 2023). Vapautuneita vankeja kuvataan vaikeasti tavoitettavissa ja piilossa oleviksi, jotka tuovat vankeuden jälkeiseen työskentelyyn omat haasteensa. Moni heistä ei halua tulla löydettyksi, joka vaikeuttaa palvelujen tarjoamista. Se voi johtua päihteiden käytöstä, elämän epävakauudesta tai ennustamattomuudesta. Häpeä ja syyllisyyden tunteet omasta elämänhallinnasta voivat vähentää avun piiriin hakeutumista. (Piippo ym. 2025.)

Aikuisten sosiaalityö on erityisen tärkeä tuki asunnottomille naisvangeille. Asunnon saaminen on naisvankien auttamiseksi ensisijaista. Asunto tulisi järjestyä jo vankeuden aikana, jotta naisvangilla olisi todellisia mahdollisuuksia rakentaa elämää uudelleen. (Salovaara & Lindström 2023.) Asumisen pysyvyys ja turvallisuus sekä kodintuntu ovat naisvankin ensimmäinen askel eheytyksen tiellä kohti itsensä arvostamista. Lisäksi tarvitaan intensiivistä, yksilöllisesti rakentunutta ja naisen osallisuuden huomioivaa pitkäkestoista tukea. (Granfelt 2013, 217.)

Yhteiskunnan rakenteet tulisi pystyä luomaan siten, että ne tukisivat haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä niin, että heidän toimintakykynsä vahvistuisi ja elämäänsä tulisi pysyviä myönteisiä vaikutuksia. Vankien osalta se voisi käytännössä tarkoittaa sitä, että vanki oppisi ja kykenisi asumaan ilman häättöä, hoitamaan talousasiat ilman velkaantumista, sitoutumaan kouluun tai työhön ilman poissaoloja ja keskeytyksiä, ylläpitämään ihmissuhteita käyttämättä väkivaltaa, hallitsemaan riippuvuutta ilman retkahduksia ja

ennen kaikkea pysymään vapaana tekemättä rikoksia. (Saari & Kainulainen 2021, 20.) Tukiverkosto tulisi olla koottuna jo ennen vapautumista, jotta myös vanki itse voi luottaa siihen, että tuen tarjonta jatkuu (Salovaara & Lindström 2023). Vaikka vangin elämässä tapahtuisi merkittäviä käännekohtia, ei pelkät rakenteelliset mahdollisuudet irtautua rikollisesta elämästä takaa siinä onnistumista. Tarvitaan vangin omaa motivaatiota rikollisen toiminnan lopettamiseen. (Suonpää ym. 2021, 201.)

Mielestäni olisi syytä tutkia tarkemmin lyhytaikaisvankien integraation mahdollisuuksia. Puolet naisvangeista ovat suorittaneet tuomionsa kuuden kuukauden ja kahden vuoden välisen tuomionsa aikana. Onko se riittävä pitkä aika pysyvän muutoksen saamiseksi? Lyhytaikaisvankien rangaistukset ovat ennemminkin pitäneet kiinni rikollisessa toiminnassa, kuin tukeneet rikoskierteen katkaisua (Suonpää ym. 2021, 204). Tätä voi selittää se, että lyhyellä vankeustuomiolla voi mahdollisesti ansaita rikollispiireissä yhden meriitin lisää rikolliseen ansioluetteloon, eikä lyhyen vankeustuomion aikana ehdi kiinnittyä riittävästi vankilan tarjoamaan tukeen. Naisvankien osalta ilahduttavaa on se, että ensikertalaisia on yli puolet kaikista naisvangeista. Tämä kertoo siitä, että naisvangit ottavat vastaan heille tarjottua kuntoutusta vankeuden aikana ja ovat valmiita muuttamaan elämänsä suuntaa tarjotun tuen avulla. Kuitenkin löytyy myös niitä naisia, jotka palaavat kerta toisensa jälkeen vankilaan. Löytyisikö vastaus tehokkaammasta kuntoutuksesta, vai kovemmista tuomioista, jotka voisivat samalla toimia pelotteena rikosten tekemiselle? Jään mielenkiinnolla odottamaan Oikeusministeriön (VN/23871/2023) työryhmän raporttia vankimäärän kehityksestä ja vankilaverkoston kehittämistarpeista. Josko sieltä löytyisi vastauksia myös lyhytaikaisvankien rikoskierteiden katkaisemiseen.

Vain harva naisvanki on valinnut itselleen rikollisen elämän. Suurin osa on ajautunut ongelmiin haitallisen lapsuuden kasvuympäristön, mielenterveys- tai päihdeongelmien seurauksena. Epätoivotun käytöksen takana on aina joku syy ja juurisyyhyn puuttumalla ongelmavyyhti voi alkaa hiljalleen ratketa. Vankila tarjoaa paikan, jossa voi pysähtyä miettimään elämässä tekemiään valintoja ja vankeinhoidon tulisi pystyä tarjoamaan yksilöllisesti tukea, jotta vangin sopeutuminen yhteiskuntaan olisi mahdollista. Sekä vankilan, että sosiaalityön tehtävänä on luoda toivoa, koska se tarjoaa uusia mahdollisuuksia tehdä elämässä erilaisia valintoja (Salovaara 2019, 219).

Tulevana sosiaalityöntekijänä koen, että tehtäväni on tuoda esille yhteiskuntamme heikommissa asemassa olevien olosuhteita ja todellisuuksia, joissa he tosiasiallisesti joutuvat elämään. Minulle tämä tutkimus oli hyvin ainutlaatuinen. Opin valtavasti metodologisista valinnoista ja niiden raameista tutkimukselle. Niiden avulla pystyin syvällisesti ymmärtämään naisvankien kokemuksia ja elettyä elämää. Koen, että minulle oli suhteellisen helppoa tarkastella vankeinhoitojärjestelmää ja naisvankien kokemuksia, koska minulla oli etukäteen niistä hyvin rajallisesti tietoa. Olen mielestäni hahmottanut objektiivisesti naisvankeihin liittyviä ilmiöitä, sillä tiedostan, että minulla on hyvin vähän vaikutusmahdollisuuksia vankeinhoitoon liittyviin asioihin. Yksi mahdollisuus olisi tietysti lähteä Tammi-Moilasen, Granfeltin, Saarikosken ja Salovaaran joukkoon tutkimaan lisää naisvankien tilanteita ja tuoda heidän näkemyksiään enemmän yhteiskunnalliseen keskusteluun rakenteellisen sosiaalityön kautta.

Minulle tutkijana tämän tutkimuksen parhain anti oli naisvankien epätoivoisten elämäntilanteiden ymmärtäminen, sillä se selittää heidän saamia vankeustuomioita. Huomasin välillä vastustavani suuntaa, mihin aineisto lähti minua johdattamaan. Koin välillä oloni todella surulliseksi naisvankien puolesta. Surua siitä, että lapsuuden ja nuoruuden aikaisten kokemusten vuoksi nainen on ajautunut epätoivoisiin tilanteisiin, joissa hänen on ollut pakko toimia pelastaakseen itsensä. Surua siitä, että heillä ei ole ollut lapsena turvallista ja luotettavaa aikuista ympärillään. Ja surua siitä, että toistuvien asuinpaikan muutosten ja lastensuojelun sijoitusten seurauksena puuttui pysyvyys ja kokemus hyväksytyksi tulemisesta. Koen, että oma tunnekokemukseni syntyi naisvankien elämäntilanteiden ja haasteiden syvällisestä ymmärryksestä ja sitä kautta koen päässeeni tutkimuksen tavoitteeseen.

Kaiken tämä luettuani minun on helpompi ymmärtää naisvankien elämäntilanteita. Jos vaihtoehtona on taistele, pakene tai kuole, ja pakoon ei pääse, on ihmisen alkukantainen selviytymiskeino taistella vastaan, jos toimintakykyä on vielä jäljellä. Siinä vaiheessa on kyse selviytymistaistelusta. Monissakaan näissä tapauksissa naisvangeilla ei ole ollut tarkoitus tappaa tai satuttaa, vaan suojella itseään tai lastaan heihin kohdistuvalta väkivallalta. Tavallaan naisvangit vaikuttavat olevan usein myös selviytyjiä. Väkivaltakokemukset voivat traumatisoida sekä uhrin, että väkivallan tekijän. Monet naiset kokivat epäoikeudenmukaisuutta saamastaan tappotuomiosta, koska tarkoituksena ei ole ollut satut-

taa. On helppo ymmärtää, miksi naisvankien päärikokset ovat väkivaltaan ja huumausaineisiin liittyviä. Väkivalta ja päihdemaailma kietoutuvat tiukasti yhteen kuin kaksi puoleensavetävää magneettia. Naisen asema päihdepiireissä ja rikollismaailmassa on jo lähtökohtaisesti heikompi ja alisteisempi. Naisvankien tilannetta heikentää entisestään yhteiskunnan asettamat paineet naiseudesta ja äitiydestä.

Sosiaalityön näkökulmasta naisvankien elämä näyttää erityisen haavoittuvaiselta. Vankila on vain jäävuoren huippu, joka kätkee alleen monia sosiaalisia ongelmia, heikkoa itsetuntoa, köyhyyttä, matalaa sosio-ekonomista asemaa ja koulutustasoa, mielenterveys- ja päihdeongelmia, rikollisuutta ja väkivaltaa. Vaikka vankilassa tarjottu tuki on laaja-alaista, se ei ole pakollista toimintaa jokaiselle vangille. Vangin motivointi on erittäin tärkeässä asemassa, jotta vangin oma motivaatio rikoksettomaan ja päihteettömään elämään voisi herätä. Erilaisten epäluottamusta herättäneiden viranomaiskokemusten vuoksi naisvankien voi olla vaikea luottaa uusiin viranomaisiin, esimerkiksi sosiaalityöntekijään, jonka ainoa tavoite olisi auttaa. Traumatietoinen ja nais erityinen kohtaaminen luo hyvän lähtökohdan työskentelyyn naisvangin kanssa vankeinhoidon lisäksi myös aikuisten sosiaalityöhön, jossa luodaan uskoa ja toivoa valoisammasta tulevaisuudesta. Luottamuksellisessa ja aidosti tukevassa asiakassuhteessa naisvangin itsetunto voi vahvistua ja hän voi ymmärtää myös itse olevansa avun ja tuen arvoinen.

6 Lähteet

- Anderson, Joi, Pitner, Ronald & Wooten, Nikki (2020) A gender-specific model of trauma and victimization in incarcerated women. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 2020, 30 (2), 191–212.
- Carey, Malcolm (2016) *Qualitative research skills for social work: Theory and practice*. New York: Routledge.
- Enroos, Rosi (2021) Lapsisuhteet vankien elämässä. Teoksessa: Sakari Kainulainen & Juho Saari (toim.) *Suomalainen vanki*. Tampere: Vastapaino, 241–262.
- Finlex. Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/1301> Viitattu 28.6.2026.
- Finlex. Vankeuslaki 767/2005. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2005/767> Viitattu 30.4.2026.
- Gadamer, Hans-Georg (2006) *Classical and Philosophical Hermeneutics*. *Theory, Culture & Society* 23 (1), 29–56. <https://doi.org/10.1177/0263276406063228>
- Granfelt, Riitta (2013) Naisten kokemuksia kodittomuudesta ja vankeudesta. Teoksessa Elina Virokannas & Sanna Väyrynen (Toimittajat), *Varjoja naiseudessa*. EU: UNIpress, 199–218.
- Hietikko, Marko (2026) Vankiloissa kytee aikapommi. YLE:n MOT-dokumentti. <https://areena.yle.fi/1-76546999> Viitattu 29.4.2026.
- Hyvärinen, Matti (2007) Kertomus ja kertomuksen rajat. *Puhe ja kieli*, 27 (3), 127–140.
- Junttila, Niina (2021) Vankien ostrakismi, yksinäisyys ja halu olla yksin. Teoksessa: Sakari Kainulainen & Juho Saari (toim.) *Suomalainen vanki*. Tampere: Vastapaino, 77–102.
- Kainulainen, Sakari (2021) Vankien elämään tyytyväisyys. Teoksessa: Sakari Kainulainen & Juho Saari (toim.) *Suomalainen vanki*. Tampere: Vastapaino, 39–56.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (toim.) (2021) *Suomalainen vanki*. Tampere: Vastapaino.
- Kakkori, Leena (2009) Hermeneutiikka ja fenomenologia. *Aikuiskasvatus* 2009, 4, 273–280.
- Karttunen, Teija (2013) Nais erityisen työotteen elementeistä päihdehoidossa. Teoksessa Elina Virokannas & Sanna Väyrynen (Toimittajat), *Varjoja naiseudessa*. EU: UNIpress, 220–240.
- Kauhanen, Jussi (2021) Vankien koettu terveys. Teoksessa: Sakari Kainulainen & Juho Saari (toim.) *Suomalainen vanki*. Tampere: Vastapaino, 57–76.

- Laine, Timo (2015) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita Tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–51.
- Laurén, Kirsi & Jaago, Tiiu (2022) Trauma, muistitieto ja kertomuksen tutkiminen. Teoksessa Ulla Savolainen & Riikka Taavetti (toim.) Muistitietotutkimuksen paikka: Teoriat, käytännöt ja muutos. Helsinki: Finnish Literature Society, 160–185. <https://doi.org/10.21435/skst.1478>.
- Laverty, Susann (2003) Hermeneutic Phenomenology and Phenomenology: A Comparison of Historical and Methodological Considerations. *International Journal of Qualitative Methods* 2 (3), 21–35.
- Lindseth, Anders & Norberg, Astrid (2004) A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian journal of Caring sciences* 18 (2), 145–153. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2004.00258.x>
- van Manen, Max (2023) *Phenomenology of practice: Meaning-Giving methods in phenomenological research and writing*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003228073>
- Miller, Niki & Najavits, Lisa (2012) Creating trauma-informed correctional care: a balance of goals and environment. *European Journal of Psychotraumatology* 2012, 3.
- Oikeusministeriö (2023) Arvioita eräiden toimenpiteiden taloudellisista vaikutuksista ja vaihtoehtoista. https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/160266270/OM_Toimitettu+4.5+Muistio_Kokoomuksen+kriminaalipoliittiset_toimenpiteet_arvioita.pdf/5da45ca3-1b87-f4d3-c674-bdc5db4d9a71/OM_Toimitettu+4.5+Muistio_Kokoomuksen+kriminaalipoliittiset_toimenpiteet_arvioita.pdf?t=1683793339481 Viitattu 30.4.2026.
- Oikeusministeriö (VN/23871/2023) Työryhmän asettaminen arvioimaan vankimäärän kehitystä ja vankilaverkoston kehittämistarpeita. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/aa3f98cc-cfcb-4371-8293-11d1d70c4115/a6570a49-2107-4a9e-82cd-af0762f33a87/ASETTAMISPAATOS_20241203083217.PDF Viitattu 29.4.2026.
- Oikeusministeriö (2025) Ministeri Meri: Rangaistusten kiristämisen vaatima rahoitus varmistettu. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/ministeri-meri-rangaistusten-kiristamisen-vaatima-rahoitus-varmistettu> Viitattu 30.3.2026.
- Piippo, Sisko, Törölä, Miisa, Karttunen, Teija, Jutila, Elli, Salovaara, Ulla & Kuronen, Marjo (2025) Naisvankien traumakokemusten tutkiminen ja osallisuus tiedontuotannossa. Teoksessa Henna Pirskanen, Mia Tammelin, Outi Alakärppä & Maija Mänttari-van der Kuip (toim.) *Osallisuus sosiaalityössä*. Tampere: University Press, 219–239.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2020) Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus, 25–40.

- Rantala, Kati, Helenius, Anu & Kuokkanen, Kanerva (2021) Reilun vankilan elementit. Teoksessa: Sakari Kainulainen & Juho Saari (toim.) Suomalainen vanki. Tampere: Vastapaino, 219–240.
- Rautanen, Mika, Harald, Kennet & Tyni, Sasu (toim.) (2023) Vankien terveys ja hyvinvointi 2023: Wattu IV -vankiväestötutkimus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: raportti 007/2023. <https://www.julkari.fi/server/api/core/bitstreams/3181cdc0-0bd9-4035-9909-54878d12509e/content> Viitattu 29.4.2026.
- Rikosseuraamuslaitos (2024) Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2024. Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2024 ISSN 2242–6957. <https://www.rikosseuraamus.fi/app/uploads/sites/11/2024/11/RISE-Tilastollinen-vuosikirja-2024.pdf> Viitattu 31.3.2026.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) Narratiiviset tarkastelutavat. Kvali-MOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html Viitattu 15.6.2026.
- Saari, Juho & Grönlund, Henrietta (2021) Vankien osallisuus ja sosiaalinen tuki. Teoksessa: Sakari Kainulainen & Juho Saari (toim.) Suomalainen vanki. Tampere: Vastapaino, 177–198.
- Saari, Juho & Kainulainen, Sakari (2021) Johdanto: Vankila sosiaalisena kenttänä. Teoksessa: Sakari Kainulainen & Juho Saari (toim.) Suomalainen vanki. Tampere: Vastapaino, 11–38.
- Saarikoski, Sonja (2023) Naisvangit. Helsinki: Siltala.
- Salovaara, Ulla (2019) Rikoksista tuomitut naiset: Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Acta Poenologica 1/2019.
- Salovaara, Ulla (2021) Vankilasta vapautuvien naisten tuen tarve ja tukemisen mahdollisuudet. Teoksessa: Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen. Aikuissosiaalityö: Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinna: Gaudeamus, 174–186.
- Salovaara, Ulla & Lindström, Janika (2023) ”Meillä on ihan eri ongelmat ja eri traumat ja jutut kuin miehillä” – Nais erityiset palvelut rikostaustaisten naisten yhteiskuntaan integroitumisen ja kuntoutumisen tukena. Kuntoutus 2023, 46 (4), 33–44.
- Salovaara, Ulla (2023) Nais erityiset ja sukupuolisensitiiviset toimintamahdollisuudet rikosseuraamusalalla. Teoksessa Olli Kaarakka ja Karoliina Nikula (toim.) Rikosseuraamusalan etiikka – käsitteistä käytäntöön. Helsinki: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, 218–163. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_90579 Viitattu 30.4.2026.
- Suonpää, Karoliina, Ellonen, Noora, Aaltonen, Mikko & Tyni, Sasu (2021) Vankien sosiaalinen integraatio. Teoksessa: Sakari Kainulainen & Juho Saari (toim.) Suomalainen vanki. Tampere: Vastapaino, 199–218.
- Tammi-Moilanen, Kaisa (2020) Naisvankiselvitys. Selvitys naisvankien olosuhteista, toiminoista ja turvallisuudesta. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2020.

<https://www.rikosseuraamus.fi/app/uploads/sites/11/2024/11/Naisvankiselvitys-Selvitys-naisvankien-olosuhteista-toiminnoista.pdf> Viitattu 11.5.2020.

Tilastokeskus (2009) Vangit 1974–2008. StatFin arkistokanta.
https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin_Passiivi/StatFin_Passiivi_van/010_van_tau_101.fi.px/table/tableViewLayout1/ Viitattu 30.3.2026.

Tubex, Hilde & Gately, Natalie (2025) Women's Pathways Into Prison: Cycles of Harm. Women & Criminal Justice. Australia: Routledge.
<https://doi.org/10.1080/08974454.2025.2532433>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tökkäri, Virpi (2018) Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa: Jarkko Toikkanen & Ira Virtanen. Kokemuksen tutkimus VI – Kokemuksen käsite ja käyttö. Vaajakoski: Kirjaksi.net, 64–84.

Vilkka, Hanna (2021) Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-Kustannus.